

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет соціальних наук

(повне найменування факультету)

Психологія

(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: Особливості навчально-професійної мотивації студентів - психологів під
час війни

(назва теми)

Виконав(ла): студент(ка) 2 курсу,

групи СН-112м

Спеціальності 053 Психологія

(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)

Психологія

СУШКОВА О.О.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Керівник БОРОДУЛЬКІНА Т.О.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

Рецензент КОВАЛЬ В.В.

(ПРИЗВИЩЕ та ініціали)

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет соціальних наук
Кафедра «Психологія»
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) Психологія
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«01» вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

СУШКОВА Оксана Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) Особливості навчально-професійної мотивації студентів-психологів під час війни.

керівник проєкту (роботи) к.псих.н., доцент БОРОДУЛЬКІНА Тетяна Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене

звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «01» вересня 2023 року №331

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) «11» грудня 2023 року

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) 72 сторінки, 12 таблиць, 9 рисунків, 50 джерел, 3 додатки

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) на основі теоретичного аналізу наукової літератури розкрити зміст поняття «навчально-професійна мотивація», види мотивів; описати та структурувати психологічні особливості розвитку навчально-професійної мотивації, проблеми формування професійної ідентичності особистості саме у студентів-психологів.; за допомогою емпіричного дослідження дослідити

особливості навчально-професійної мотивації студентів-психологів різних курсів; в результаті проведеного емпіричного дослідження розробити рекомендації щодо підготовки програм розвитку та підвищення навчально-професійної мотивації студентів-психологів під час війни.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рисунок 1.1 Шляхи мотиваційного забезпечення навчального процесу; Рисунок 1.2. Структурні компоненти навчально-професійної мотивації (за С.А. Єрохіним); Рисунок 1.3. Умови, які впливають на формування позитивних мотивів навчальної діяльності; Таблиця 1.1. Негативні фактори та ймовірні причини виникнення; Рисунок 1.4 Співвідношення чисельності наявних фахівців у 20221 – 2022 р. та загальна потреба в фахівцях; Рисунок 2.1 Діаграма співвідношення респондентів за статтю; Рисунок 2.2 Діаграма співвідношення респондентів з урахуванням курсу навчання; Таблиця 2.1. Результати контент-аналізу відповідей студентів на питання «Чому ви поступили на спеціальність «Психологія?»»; Рисунок 2.3. Смыслові групи мотивів на основі контент-аналізу відповідей студентів-психологів на запитання «Чому ви поступили на спеціальність «Психологія?»»; Таблиця 2.2. Результати контент-аналізу відповідей студентів на питання «Чому для навчання спеціальності «Психологія» ви обрали саме цей університет?»»; Рисунок 2.4. Смыслові групи мотивів на основі контент-аналізу відповідей студентів-психологів на запитання «Чому для навчання спеціальності «Психологія» ви обрали саме цей університет?»»; Таблиця 2.3. Результат контент-аналізу відповідей студентів на запитання «Заради чого ви здобуваєте професію психолога?»»; Рисунок 2.5. Смыслові групи мотивів на основі контент-аналізу відповідей студентів-психологів на запитання «Заради чого ви здобуваєте професію психолога?»»; Таблиця 2.4. Результат мотивація навчання за показником «набуття знань»; Таблиця 2.5. Результат мотивація навчання за показником «оволодіння професією»; Таблиця 2.6. Співвідношення навчальних мотивів у студентів-психологів (Т.І. Ільїної «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі»); Таблиця 2.7. Навчальні мотиви у студентів-психологів (за методикою «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.А. Реана, В.А. Якуніна); Таблиця 2.8. Середній показник за мотивами; Таблиця 2.9. Показники внутрішньої та зовнішньої мотивації; Таблиця 3.1. Структура тренінгу «Зворотній зв'язок, у навчальній діяльності, як спосіб підвищення мотивації студентів-психологів під час війни», тематичні блоки; Таблиця 3.2. Структура тренінгу у відповідності до задач та результатів;

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	БОРОДУЛЬКІНА Т.О. доцент	03.09.2023	22.09.2023
2	БОРОДУЛЬКІНА Т.О. доцент	23.09.2023	06.10.2023
3	БОРОДУЛЬКІНА Т.О. доцент	07.10.2023	20.10.2023
Нормок-ь	ГАРМАШ А.О. викладач	09.12.2023	11.12.2023

7. Дата видачі завдання «01» вересня 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка
1	Узгодження теми та затвердження завдання на дипломний проєкт(роботу)	29.08.2023	
2	Збір матеріалу та вивчення літературних джерел на дипломний проєкт(роботу)	30.08.2023	
3	Затвердження теми	01.09.2023	
4	Складання змісту	20.09.2023	
5	Виконання першого розділу	22.09.2023	
6	Виконання другого розділу	06.10.2023	
7	Виконання третього розділу	20.10.2023	
8	Формування висновків	28.10.2023	
9	Перевірка роботи керівником	01.11.2023	
10	Оформлення дипломного проєкту(роботи)	04.11.2023	
11	Нормоконтроль та перевірка на запозичення	09.11.2023	
12	Попередній захист дипломного проєкту(роботи)	11.11.2023	
13	Подання роботи на кафедру	11.11.2023	
14	Одержання відгуку та рецензії	14.11.2023	
15	Захист дипломної роботи	20.12.2023	

Студент(ка) _____ Оксана СУШКОВА
(підпис) (Ім'я ПРИЗВІЩЕ)

Керівник проєкту (роботи) _____ Тетяна БОРОДУЛЬКІНА
(підпис) (Ім'я ПРИЗВІЩЕ)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 72 сторінок, 12 таблиць, 9 рисунків, 50 джерела, 3 додатки.

Об'єкт дослідження: навчально-професійна мотивація студентів.

Предмет дослідження: особливості навчально-професійної мотивації студентів-психологів різних курсів в воєнний період.

Мета дослідження: на основі емпіричного дослідження особливостей навчально-професійної мотивації студентів-психологів розробити програму удосконалення навчально-професійної мотивації студентів-психологів як форму впливу на становлення професійного розвитку особистості.

Практична значущість роботи полягає у тому що отримані результати дослідження можуть використовуватися у процесі освітньої та професійної підготовки студентів-психологів, на основі отриманих даних сформулювати дидактичні матеріали для педагогіки вищої школи, основні положення та висновки, можуть бути використані при викладанні дисциплін у вищій школі: «Психологія мотивації», «Психологія кар'єри», «Вступ до спеціальності», «Педагогічна психологія».

Експериментальна база дослідження. НУ «Запорізька політехніка». У дослідженні взяли участь 65 студентів-психологів 1-4 курсів та магістри 1-2 курсів з різних українських університетів (переважно – НУ «Запорізька політехніка»).
Період проведення: листопад 2023 року.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ.....	11
1.1. Навчально-професійна мотивація студентів: історія дослідження сучасні тенденції.....	11
1.2. Психологічні особливості розвитку навчально-професійної мотивації та проблеми формування професійної ідентичності особистості у студентів-психологів.....	23
1.3. Вплив воєнних подій в Україні на навчально-професійну мотивацію студентів - психологів.....	29
Висновки до першого розділу.....	38
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	39
2.1. Організація та методи дослідження	39
2.2. Професійні та навчальні мотиви студентів психологів на основі контент-аналізу.....	44
2.3. Особливості навчальної мотивації студентів-психологів.....	54
2.4. Особливості професійної мотивації студентів-психологів (за методикою «Мотивація професійної діяльності» К. Замір в модифікації А.Реана.....	58
Висновки до другого розділу.....	61
РОЗДІЛ III. ПРОГРАМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ЯК ФОРМА ВПЛИВУ НА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.....	63
3.1. Рекомендації щодо підготовки програм розвитку та підвищення навчально-професійної мотивації студентів-психологів під час війни.....	63
3.2. Програма та структурні елементи тренінгу на тему: «Зворотній зв'язок, у навчальній діяльності, як спосіб підвищення мотивації студентів-психологів під час війни».....	66
Висновки до третього розділу.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає у тому, мотивація є основною в будь-якій діяльності, відповідно, знання щодо мотивації дозволяють управляти навчальним процесом, а також впливають на формування професійної майстерності в процесі здобуття освіти студентами будь-яких спеціальностей взагалі, студентів психологів, зокрема.

Мотивація є основною складовою в будь-якій професійній діяльності, відповідно, знання щодо мотивації дозволяють управляти навчальним процесом, а також впливають на формування професійної майстерності в процесі здобуття освіти студентами будь-яких спеціальностей.

Питання навчально-професійної мотивації студентів-психологів та її вплив на становлення професіонала в майбутньому залишається важливим у вищій освіті. Важливість комплексного дослідження навчально-професійної мотивації студентів психологів очевидна. Без розуміння мотиваційних факторів та мотивів не може сформуватися професіонал, не відбувається процес професійного самоствердження.

Додатковим фактором, що може впливати на становлення професіонала та на навчально-професійну мотивацію є проблемна воєнна ситуація, що склалася в Україні. Перед студентами стоїть питання не тільки професійного становлення з урахуванням навчально-професійної мотивації, в умовах дистанційного навчання, що були раніше спричинені вірусом COVID – 19, але й повномасштабне вторгнення росії, яке ймовірно вплинуло на обмеження в здобутті освіти, обмеження навчання в умовах постійного стресу через небезпеку.

Найсерйознішою проблемою може стати проблема демотивації студентської молоді, що в майбутньому може призвести до зміни відношення до всього навчального процесу. Така ситуація турбує викладачів-психологів та дослідників.

Крім того, якщо вважається, що найбільш вивченою є мотивація школярів, то навчально-професійної мотивації студентів ще потребує вивчення.

Дослідженню формування та становленню навчально-професійної мотивації студентів діяльності присвячені роботи багатьох вчених, що зверталися до проблеми: А.А.Вербицького, Р.С.Вайсман, А.І.Гебос, О.С.Гребенюк, Є.П.Ільїна, Т.І.Ільїної, О.М.Леонтьєва, Т.І.Лях, Є.Ю.Патяєвої, А.О.Реана, В.А.Якуніна, Г.І.Щукіна, В.Я. Кікоть та інших.

Проблемою формування мотивації навчання студентів розглядалися в дослідженнях М.В.Гамезо, В.С.Герасимової, Г.Г.Горєлової, С.С.Занюка, Ю.М.Орлова, А.А.Реана, Н.Д.Творогової, П.М.Якобсона тощо. Коло їх дослідження та експерименти перевірили низку стимулів мотивації навчання (об'єктивних, суб'єктивних) в процесі набуття професії.

При вивченні навчально-професійної мотивації у вітчизняній науці центральним питанням часто залишається питання про структуру мотивації. А.К.Маркова, Л.І.Божович, дослідники навчально-професійної мотивації розрізняють пізнавальні мотиви, соціальні мотиви, зумовлені певними відносинами студента з іншими людьми.

В процесі здобуття професії мотивація є допоміжним ресурсом і забезпечує формування і структурування умов, які необхідні для розвитку професіонала в майбутньому. Студенту-психологу необхідно розуміти основні професійні мотиви навчальної діяльності та мати розуміння професійної діяльності.

При розумінні навчально-професійної мотивації студентів-психологи матимуть можливість розвинути професійні компетенції креативності, цілеспрямованості і сформувати стійкість навіть в надзвичайних ситуаціях, в умовах ненормованої кризи, в умовах стресу.

Огляд наукових праць з питання навчально-професійної мотивації студентів-психологів показав, що існує недостатня кількість розробок в ситуації воєнних дій.

Водночас, сучасні умови, які сприяють впливають на мотивацію навчання студентів-психологів до навчання, є недостатньо дослідженими, а це означає що необхідно звернути увагу дослідників на вивчення проблеми мотивації студентів-психологів.

Зазначені вище аспекти та актуальність проблематики зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи «Особливості навчально-професійної мотивації студентів - психологів під час війни».

Об'єкт дослідження: навчально-професійна мотивація студентів.

Предмет дослідження: особливості навчально-професійної мотивації студентів-психологів різних курсів в воєнний період.

Мета дослідження: на основі емпіричного дослідження особливостей навчально-професійної мотивації студентів-психологів розробити програму удосконалення навчально-професійної мотивації студентів-психологів як форму впливу на становлення професійного розвитку особистості.

Студенти-психологи можуть проявляти більший інтерес до надання психологічної допомоги в воєнний час.

В особистих цінностях та відповідальності студенти-психологи, можливо, відчують особисту відповідальність за допомогу в умовах ненормованої кризи, причина якої – війна. Їхні особистісні цінності та моральні переконання можуть впливати на їх мотивацію.

Рівень соціальної підтримки від спільноти, університетського середовища та сім'ї може впливати на мотивацію студентів-психологів.

Вони можуть відчувати себе більш мотивованими, якщо оточені позитивними та підтримуючими відносинами.

Для реалізації поставленої мети та висунутих припущень нами були поставлені такі завдання:

1. На основі теоретичного аналізу наукової літератури розкрити зміст поняття «навчально-професійна мотивація», види мотивів.

2. Описати та структурувати психологічні особливості розвитку навчально-професійної мотивації, проблеми формування професійної ідентичності особистості саме у студентів-психологів.

3. За допомогою емпіричного дослідження дослідити особливості навчально-професійної мотивації студентів-психологів різних курсів.

4. В результаті проведеного емпіричного дослідження розробити рекомендації щодо підготовки програм розвитку та підвищення навчально-професійної мотивації студентів-психологів під час війни.

У процесі дослідження для розв'язання поставлених завдань і перевірки висунутих припущень застосовані теоретичні методи: аналіз і синтез, узагальнення та систематизація.

Теоретико-методологічну основу дослідження становили концептуальні положення Г.Балл, М.Боришевського, Г.Костюка, О.Леонтьєва, С.Максименка, С.Рубінштейна.

Емпіричні методи включають тести, анкетування та математико-статистичні обробку даних.

Отримані результати дослідження аналізувалися за допомогою методів математичної обробки даних, структуровані в окремі таблиці та виділені для контен-аналізу, порівняння.

Графічне подання отриманих результатів здійснювалося за допомогою програми Excel та побудовані таблиці, рисунки за допомогою сервісу SmartArt.

Експериментальна база дослідження: НУ «Запорізька політехніка». У дослідженні взяли участь 65 студентів-психологів 1-4 курсів та магістри 1-2 курсів з різних українських університетів (переважно – НУ «Запорізька політехніка»). Період проведення: листопад 2023 року.

Наукова новизна полягає у тому, що на основі дослідженні навчально-мотиваційної діяльності студентів-психологів НУ «Запорізька політехніка» в умовах воєнного часу, що запропоновано заходи щодо підвищення навчально-мотиваційної діяльності та рекомендації щодо впровадження програми розвитку, яку можна застосувати в практичній діяльності, а також накопичення матеріалів для подальшого дослідження проблеми.

Практична значущість проведеного дослідження полягає у тому що отримані результати дослідження можуть використовуватися у процесі освітньої та професійної підготовки студентів-психологів, на основі отриманих даних сформувати дидактичні матеріали для педагогіки вищої школи, основні положення

та висновки, можуть бути використані при викладанні дисциплін у вищій школі: «Психологія мотивації», «Психологія кар'єри», «Вступ до спеціальності», «Педагогічна психологія».

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ- ПСИХОЛОГІВ

1.1. Навчально-професійна мотивація студентів: історія дослідження сучасні тенденції

Навчально-професійна мотивація зумовлює та спонукає до професійного становлення студента у найближчому майбутньому – фахівця, відповідно набуття ним компетенцій, що сформовані на основі складових: знань, умінь, навичок, зростання та підвищення його компетенцій як фахівця. Професійне самовизначення формується у професійній діяльності, змінюється структура самосвідомості, складається в «Я-концепції». Навчально-професійна діяльність має вплив нові форми розвитку студентського віку, особливо на психологічну складову які відповідно визначають мотиваційні чинники щодо навчально-професійної діяльності.

Існує достатньо велика кількість визначення поняття мотивації, що розкривають його сутність з різних аспектів.

Дослідження проблеми мотивації знаходиться у центрі уваги дослідників та науковців. Так, наприклад, соціальний та економічний аспекти аналізу мотивації досліджені та представлені нам у працях таких учених, як Ч.Бернард, Ф.Герцберг, Д.Макгрегор, А.Сміт, Ф.Тейлор. У дослідженнях Д.Аткінсона, М.Клеланда, А.Маслоу, К.Халла, Х.Хекхаузена знаходимо соціально-психологічний напрям.

Важливо зазначити, що мотивацію навчальної діяльності в умовах воєнного періоду є предметом дослідження таких вітчизняних науковців: К.Андросович, Т.Голубенко, І.Діордіца, А.Квятковська, О.Ковальова, В.Корнієнко, І.Кипич, Т.Корнішева, І.Крамаренко, Ю.Лахмотова, М.Левченко, А.Мельник, Н.Родінова,

Л.Сіра, Н.Скрипник, Л.Хоменко-Семенова, С.Феденько, А.Форостян, В.Шкраб'юк, А.Цапко.

Досліджуючи проблему мотивації у контексті соціально–психологічних особливостей мотивації працівників вищих навчальних закладів в умовах змін, О.С.Толков у своїй статті спирається на праці Г.А.Дмитренко, К.О.Шарапатова, Т.М.Максименко, які поняття мотивації розглядають як система чинників, що викликають активність організму та визначають спрямованість поведінки людини (потреби, мотиви, наміри, цілі, інтереси, прагнення); як характеристику процесу, що забезпечує поведінкову активність на певному рівні [10].

Доцільність згадування поняття саме цьому контексті зумовлена тим, що студенти-психологи, магістри, можуть у подальшому потенційно стати працівниками вищих навчальних закладів, продовживши навчання в аспірантурі, до того ж студенти, що навчаються в період воєнних дій перебувають під впливом постійних змін.

У психологічному словнику за авторами В.В.Синявського, О.П.Сергеєнкової, за редакцією Н.А.Побірченка мотивація має наступне визначення: «сукупність стійких мотивів, спонукань, що визначають зміст, спрямованість і характер діяльності людини, її поведінку» [1, с. 185–186]. Тобто, під мотивацією слід розуміти стимул, який спонукає особу до дії або до досягнення мети.

Для порівняння, наведемо ще одне визначення поняття «мотивація»:

1) осмислення індивідом ситуації, вибір і оцінка різних моделей поведінки, передбачення її результатів і формування на цій основі мотивів;

2) відносно стабільна система мотивів, яка визначає поведінку соціального суб'єкта» [1, с. 185–186].

На підставі порівняння можна виокремити спільне і відмінне між визначеннями на базовому рівні.

В роботах І.І.Тимошенка та О.С.Сосніна мотивація розглядається як сукупність таких сил (зовнішніх, внутрішніх) які наміри людини до діяльності підсилюють, а також впливають на кордони розповсюдження, охоплення та форми

такої діяльності, відповідно надають їй нового актуального спрямування та, орієнтації на результат або цілі.

А.Г.Маклаков визначає мотивацію у двох аспектах, перший з яких є системою факторів, які в різних часових рамках впливають на поведінку, а саме наміри, потреби, мотиви, цілі. Другий аспект є своєрідним структурованим процесом, який активує та живить поведінкову діяльність на конкретному рівні.

Ш.Річі, П.Мартін, виділяючи основні потреби працівника, які можуть бути використані як мотиватори в умовах трудових відносин мотивацію розглядають як специфічні для кожного індивідуума наміри і можливі прагнення, що можуть актуалізуватися після задоволення потреб кожної особистості.

Мотивація людини перебуває в процесі постійних змін, адже сама людина підпадає під умови, що постійно впливають на неї, до того ж мотивація включає не окремі мотиви, які є стійкими утвореннями особистості, але й інші фактори, які є можуть бути динамічними. Цей факт свідчить, що існують певні труднощі у вимірюванні мотивації.

Розглянемо визначення «мотивація» у С.Гончаренко. Він визначає її як систему мотивів чи стимулів. Мотивація, на його думку, спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки». Тобто, вони виступають в ідеях, уявленнях, через почуття та переживання, які проясняють матеріальні чи духовні потреби особистості. У структурній складовій діяльності можуть міститися різні мотиви. [1, с. 217].

Найпоширеніше визначення мотивації розшифровують як психологічну якість людини, яка має спрямовує її до мети, цілепокладання.

Термін «мотивація» вперше було використано А.Шопенгауером, згодом він використовувався в психологічному відношенні для обґрунтування причин поведінкової діяльності представників тваринного світу і пізніше – людини.

Наразі термін «мотивація» як психічне явище має різноманітне пояснення від сукупності підтримуючих чинників до таких, що можуть визначати поведінку (Же.Годфруа), в окремому трактуванні Д.Платонова – це сукупність мотивів в

іншому - як спонукання, що активізує організм в цілому і що визначає спрямованість самої мотивації.

Зокрема, мотивацію можемо розглянути як процес психічної регуляції конкретної діяльності (М.Магомедєєв, 1998), як дію мотиву, як механізм, що визначає виникнення, різні способи і напрямки здійснення конкретних форм діяльності (І.Джідар'ян 1976), як сукупна система процесів, що відповідають за спонукання і діяльність (У.Вілюнас, 1990).

Отже, всі проаналізовані визначення мотивації розділимо за двома напрямками: розгляд мотивації із структурних позицій. В такому випадку мотивація зумовлена актуальними потребами і цілями особи, ідеалами, умовами діяльності, об'єктивними чинниками, суб'єктивними намірами зовнішніми і внутрішніми факторами, відповідними знаннями, уміннями, навичками світоглядом та переконаннями тощо.

Згідно другого напрямку, мотивація розглядається не як статична, а як динамічна, як процес чи механізм.

Незважаючи на це, в обох випадках мотивація у дослідників вторинним явищем по відношенню до мотиву.

Наприклад, В.А.Іванников стверджує, що мотивація це початковий актуалізований мотив. Відповідно, мотив задовольняє потреби, на думку О.М.Леонтьєва.

Згідно до цього розуміння, мотив не потрібно формувати, а актуалізувати, тобто спонукати до виникнення в свідомості людини його образу.

І.А.Джідар'ян зазначає, що мотив має вужче значення ніж мотивація. У ньому полягає зміст та фон на якому розкривається процес мотивації поведінки особистості. Крім того, він створює енергію і направляє дії людини в кожному окремому моменті діяльності.

В більшості випадків, психологи під терміном мотивації можуть розуміти обмеження поведінки і виділяють зовнішню і внутрішню мотивацію. Мотив – це спонукання до дії. Також, Годфруа визначає мотив як «міркування, по якому суб'єкт повинний діяти».

За О.М.Леонтьєвим, мотиви, порівняно з цілями, не завжди усвідомлюються суб'єктом тому проявляються емоційно.

З розвитком людської діяльності Розвиток людської діяльності призводить до роздвоєння функцій мотивів. Одні мотиви, спонукають до діяльності, додають їй особовий сенс, тобто створюють сенсоутворюючі мотиви, інші - виконують роль спонукальних чинників, позбавлені сенсоутворюючих функцій (мотиви-стимули).

Діяльність людини спрямовується не виключно одним мотивом, а їх сукупністю, виділяючи внутрішні і зовнішні мотиви.

У основі мотивів (внутрішніх) - потреби людини, цінності, переконання, металні переконання, емоції, зацікавленість. В мотивах зовнішніх - цілі, викликані впливом середовища, оточення, інших людей та подій, тобто в основі ті, які виникають з певної ситуації і є чинниками середовища.

Якщо поєднати внутрішні і зовнішні мотиви то ми отримаємо двокомпонентну сферу особистості. Мотиваційна сфера особистості утворює стосунки мотивів у вигляді ієрархії [10, с. 46].

Слово «мотивація» з'являється в психології Х.Хекхаузена як узагальнення сукупності процесів і явищ, суть яких полягає в тому, що жива істота вибирає свою поведінку на основі його очікуваних наслідків і контролює витрати енергії щодо свого напрямку і контролю.

На думку Хайнца Хекхаузена, мотиваційні процеси охоплюють спонукальні аспекти ситуації, що виникають в результаті відображень можливостей варіативних досягнення цілей та цікавості до привабливості очікуваних наслідків дії і мотивів [10, с.50].

Перші отримані результати в дослідженнях про мотивацію ми можемо знайти в концепціях та дослідженнях О.М.Леонтьєва, С.Л.Рубінштейна, Д.М.Узнадзе.

Теоретичні витоки «навчання» та «учіння» в своїй основі беруть початок ідей відомого філософа і педагога Джона Дьюї епохи ХІХ ст.

Теорії навчання та навчальної діяльності розроблюють учені педагогічної та психологічної наук, зокрема представники педагогічної психології: Г.С.Абрамова,

Г.О.Балл, Л.І.Божович, С.М.Бондаренко, Л.С.Виготський, П.Я.Гальперін, В.І.Гінецинський, В.В.Давидов, Д.Б.Ельконін, Л.В.Занков, І.О.Зимняя, Л.Б.Ітельсон, І.І.Ільясов, В.В.Краєвський, О.М.Леонтьєв, І.Я.Лернер І.Лінгарт, В.Я.Ляудіс, Ю.І.Машбіц, С.Л.Рубінштейн, Г.А.Цукерман, А.С.Шаров.

О.Васюк, С.Виговська та А.Виговський вважають, що навчальна мотивація, це вид мотивації, що включена в діяльність учіння, навчальну діяльність.

Мотивація навчання складається зі спонукань (потреби, сенс навчання, його мотиви, цілі, емоції, інтереси), що постійно змінюються і вступають у нові відносини одне з одним» [44, с. 90].

Важливо зазначити, що навчальна діяльність студента залежить від складного комплексу мотивів, що включає цілі, інтереси, прагнення, пізнавальні потреби, ідеали та мотиваційні настанови.

Навчання студента це активна освітня взаємодія, тобто навчання – це спільна цілеспрямована діяльність викладачів та студентів, за якої останні здобувають знання, формують світогляд, набувають умінь та навичок, розвивають творчий потенціал.

Навчання є двостороннім процесом активної взаємодії викладача і студента. Відповідно навчання в університеті, академії – це динамічний процес діяльності викладача і студентів, який обов'язково має бути спільним, як вважають Л.Уманець, В.Овсянникова, М.Дергач. цей процес має бути спрямований на такі цілі: розвиваючі, дидактичні, виховні тощо.

Впродовж останніх років тема навчально-професійної мотивації розглянута в окремих аспектах у наступних дослідників «Формування професійної свідомості практичних психологів у системі вищої освіти (Н.Ф.Шевченко, 2005), «Психологічний супровід професійного розвитку майбутнього психолога у вищому навчальному закладі (Т. О.Афанасьєва, 2011)», «Психологічні чинники розвитку професійної ідентичності майбутніх практичних психологів» (І.А.Дружиніна, 2009)», «Формування особистісних стратегій діяльності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки (Д.Д.Романовська, 2013)», дисертаційне дослідження Т.О.Бородулькіної (2011) присвячене теоретико-

експериментальному вивченню проблеми динаміки образу професії студентів-психологів.

В ньому емпірично досліджено компоненти професії через образи: когнітивний (система показників: змістове навантаження, адекватність, цілісність), особистісно-смисловий (показники: значущість, оригінальність), емоційний (показник: емоційне забарвлення). Визначено психологічні особливості, структуру, динаміку, зовнішні та внутрішні чинники динамічної зміни образу професії майбутніх практичних психологів.

Дослідницею не тільки обґрунтовано, розроблено авторську комплексну програму з актуалізації та розвитку образу професії в студентів-психологів, але ще й апробовано.

Експериментальна база дослідження проводилась на базі Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (м.Київ), Запорізького Національного технічного університету, Запорізької філії Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» впродовж 2006-2010 років. Експериментальна вибірка складала - 527 осіб: студентів-психологів. Досліджувані – студенти-психологи 1-5 курсів.

Завдяки цьому дослідженню – поглибилося розуміння та уточнено знання про зміст образу професії майбутніх фахівців; системно-структурну організацію, психологічні чинники та умови динаміки, методи дослідження та розвитку образу професії майбутніх фахівців у системі професійної підготовки (Т.О. Бордулькіна) [7].

Мотивація – це внутрішній або зовнішній стимул, який підтримує, спонукає або орієнтує поведінку людини. Вона визначає, чому ми робимо певні речі, вирішуємо конкретні завдання чи досягаємо певних цілей. Мотивація впливає на напрямок, інтенсивність та тривалість нашої діяльності.

Тобто це процес, який оснований на особистісних мотивах, які впливають на досягнення певних цілей або задоволення потреб його власними силами, його енергією, за його ж волею.

Й.Догнал вважає що ефективність навчання ми можемо отримати, якщо 2 сторони: викладач та студент у процесі навчальної взаємодії стимулюють одне одного і доповнюють.

Такі психологи як Б.Ф.Ломов, В.І.Ковальов, В.К.Вілюнас пояснюють мотиваційну сферу особистості як комплекс ієрархічно побудованих стійких мотивів, що відображають ту чи іншу спрямованість особистості. Складовими мотиваційної сфери особистості власне мотиви - потреби, цілі та диспозиції.

Мотивація – це теоретична концепція, що використовується для пояснення ініціації, напрямку, інтенсивності, наполегливості, цілеспрямованої поведінки. З мотивацією тісно пов'язані мотиви.

Мотив – спонукальна причина дій, вчинків людини; це поняття, яке пояснює, чому людина робить те, що вона робить. Мотиви відрізняються від цілей (прямі прагнення певних наслідків поведінки) та стратегій (методи, що використовуються для досягнення цілей, і, таким чином, задовольняють мотиви).

Мотиви, цілі і стратегії важко відрізнити в контексті цільового навчання, тому що оптимальні форми мотивації до навчання і оптимальні стратегії для вдосконалення навчання є невід'ємні, тобто мотивацією для студента-психолога виступає бажання вчитися заради досягнення не тільки академічної мети, а й для професійного зросту.

Мотив також можна визначити як поняття, що в узагальнюючому виді являє собою багато диспозицій.

З усіх можливих диспозицій найбільш важливим є поняття «потреби». Її ще називають станом потреб людини в окремих умовах, які необхідні для нормального існування та розвитку.

Потреба активізує організм, стимулює його поведінку, спрямовану на пошук того, що вимагається. Кількість та якість потреб, які мають живі істоти, залежить від рівня їх організації, від образу та умов життя, від місця, яке займає відповідний організм на еволюційній сходинці. У людини крім фізичних та органічних потреб є ще матеріальні, духовні, соціальні.

Потреби – динамічно активні стани особистості, що виявляють її залежність від конкретних умов існування і породжують діяльність спрямовану на зняття цієї залежності [18, с.120].

В процесі діяльності відбувається як розвиток особистості, так і перетворення середовища, в якому живе людина. Отже, потреби – це рушійна сила розвитку особистості.

Мотиви (диспозиції), потреби та цілі – є складовими мотиваційної сфери людини. Багато численні теорії мотивації стали з'являтися ще у працях стародавніх філософів.

У наш час таких теорій налічується більше десяти. Вивченням мотивації людини займалися Д.Макклелланд, Д.Аткінсон, Г.Хекхаузен, Г.Келлі, Ю.Роттер, К.Роджерс, Р.Мей, О.М.Леонтьєв.

До видів мотивів можна віднести пізнавальні і соціальні мотиви. Якщо у студента в процесі навчальної діяльності переважає спрямованість на зміст навчального предмету, то можна говорити про наявність пізнавальних мотивів. Якщо у студента виражена спрямованість на іншу людину в процесі навчання, то слід говорити про соціальні мотиви.

Пізнавальні та соціальні мотиви мають рівні: широкі пізнавальні мотиви (орієнтація на засвоєння знань), мотиви самоосвіти (орієнтація на придбання додаткових знань).

Соціальні мотиви можуть мати наступні рівні: широкі соціальні мотиви (борг, відповідальність, розуміння соціальної значущості навчання), вузькі соціальні або позиційні мотиви (прагнення зайняти певну позицію у відносинах з тими, що оточують), мотиви соціальної співпраці (орієнтація на різні способи взаємодії з іншою людиною).

Мотиви названих видів і рівнів можуть проходити в своєму становленні наступні етапи: актуалізація первинних мотивів, постановка на основі цих мотивів нових цілей, позитивне підкріплення мотиву при реалізації цих цілей, поява на цій основі нових мотивів, супідрядність різних мотивів.

З часу появи інтересу дослідників до проблеми навчально-професійної мотивації відбулися значні зміни в структурі знань про феномен мотивації, сучасні уявлення, воєнні дії, спричинені соціально-політичними проблемами.

Аналіз останніх досліджень різних аспектів мотиваційної діяльності студентів-психологів виявив значну увагу науковців до формування навчально-професійної мотивації студентів різних закладів вищої освіти і спеціальностей. Відповідно, навчальна діяльність студентів є полімотивованою, оскільки активність у навчальній діяльності може бути викликана різними мотивами.

Теоретичні та експериментальні дослідження проблеми мотивів і мотивації проводилися вітчизняними і зарубіжними вченими в таких аспектах, як: мотивація - стрижнева характеристика особистості (Л.Божович, Г.Костюк); мотив як регулятор різних видів діяльності, зокрема навчання (А.Дусавицький, Ш.Амонашвілі). Питання мотивації навчальної діяльності є предметом педагогічних і психологічних наукових досліджень, які проводяться в двох основних напрямках.

А.Маркова виділяє два типи стратегій дослідження мотивації:

1) вивчення впливу мотивації на діяльність, зміна діяльності в залежності від актуалізації у студента різних мотивів;

2) вивчення впливу діяльності на становлення мотиваційної сфери.

В психологічних і педагогічних дослідженнях обґрунтовано різні шляхи мотиваційного забезпечення навчального процесу, які ми можемо поєднати між собою і виділити в Рисунок 1.1 за принципом використання методів проблемного навчання; поєднання індивідуальних і колективних форм діяльності; розвитку пізнавальних потреб.

Сучасні уявлення про мотивацію досягнення відрізняються від початкових. Разом із появою нових даних з'являються і нові питання, які потребують відповідей.

Теорія самовизначення стверджує, що автономна мотивація, яка пов'язана з більш високою успішністю, може бути досягнута при задоволенні трьох психологічних потреб: автономії, компетентності та взаємозв'язку.

Низький відсоток випускників і високий відсів студентів – дві основні проблеми, з якими стикаються університети вищої освіти в усьому світі. Мотивація студентів часто асоціюється з кращими академічними досягненнями і показниками випускних іспитів.

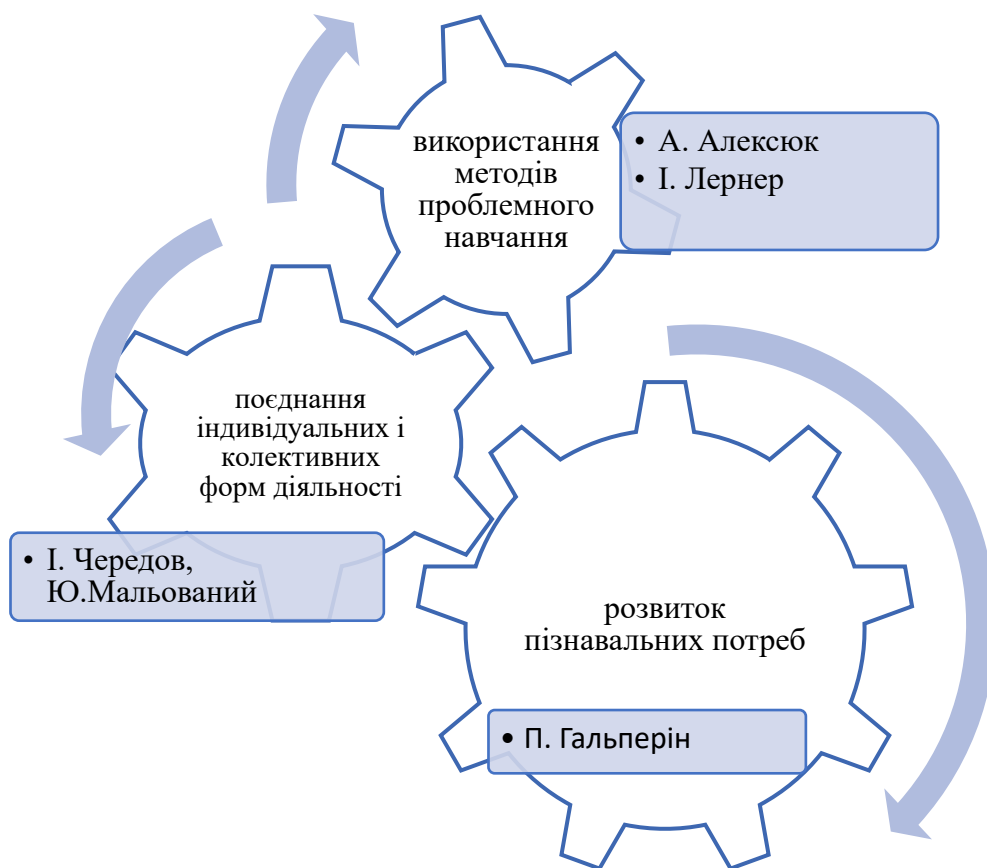

Рис. 1.1 Шляхи мотиваційного забезпечення навчального процесу

Мотивація є одним із провідних факторів успішного навчання молоді людини, а отже, її професійного становлення. Формування позитивної навчальної мотивації у студентів-психологів є однією з умов ефективної професійної підготовки і розвитку особистості.

Формування у студентів-психологів стійкої мотивації до навчання впродовж життя, допоможе їм визначитися професійно та стати кваліфікованими фахівцями. Важливою складовою підготовки у вищій школі є формування професійної свідомості майбутніх фахівців – категорії, що відображає сутність процесу професійного становлення й розвитку фахівця у майбутньому.

Зосереджена увага на формуванні фахівця вищого ґатунку, актуалізації пізнавальних цінностей, усвідомлення студентом-психологом потреби в розвитку і самовдосконаленні, формуванні здатності до самоаналізу, самоуправління власного розвитку, що позитивно впливає на підвищення рівня готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності.

Тобто, результатом професійної підготовки фахівця має стати формування його конкурентоспроможності, як показника сукупності знань, умінь, навичок, компетенцій, що забезпечують спрямованість на успішну професійну діяльність у найближчому майбутньому.

Підвищити якість підготовки фахівців, сформувати в них позитивну мотивацію до майбутньої професії є одним із основних завдань вищої школи для забезпечення конкурентоспроможності країни на світовому рівні, в період активної фази воєнних дій в Україні цей аспект набуває ще важливішого значення, адже саме студенти-психологи в найближчому майбутньому будуть формувати відношення до навчально-професійної мотивації.

Розвиток навчально-професійної мотивації до майбутньої професії можливий лише за наявності стійкої мотивації до навчальної та пізнавальної діяльності, які пов'язані з цією професією. Вивчення проблеми формування навчально-професійної мотивації в воєнний спонукає науковців до нових досліджень в цьому напрямку.

Більшість авторів, таких як Є.П.Ільїн, Г.В.Мухіна, М.І.Мешков, А.О.Реан та інші, стверджували, що ефективність навчальної діяльності залежить від низки психологічних чинників, насамперед, мотиваційного.

Доведено, що саме висока позитивна мотивація впливає на успішність навчальної діяльності, навіть за умов недостатньо високих здібностей. Однак високий рівень інтелектуальних здібностей не може компенсувати відсутність мотивації і не призводить до значних успіхів у навчанні.

Таким чином, мотивація є основною рушійною силою будь-якої діяльності людини і навчально-професійна діяльність не є виключенням. Мотивація залишається одним із провідних факторів успішного навчання молоді людини, а

отже її професійного становлення. Навчально-професійна діяльність – основна діяльність у закладі вищої освіти, завдання якої є підготовка спеціаліста з вищою освітою.

1.2. Психологічні особливості розвитку навчально-професійної мотивації

Під навчально-професійною мотивацією розуміємо сукупність чинників і процесів, які, знаходячи відбиток у свідомості, спонукають і спрямовують особистість до вивчення майбутньої професійної діяльності.

Навчально-професійна мотивація виступає, як внутрішній рушійний чинник розвитку професіоналізму особи, оскільки лише на основі її високого рівня формування можливий ефективний розвиток професійної й утвореної культури особи.

Згідно з позицією С.А.Єрохіна, навчально-професійна мотивація складається з таких структурних компонентів, як: мотивація ініціації (спрямування до діяльності); мотивація селекції (допомагає у виборі цілі); мотивація реалізації (контроль і регуляція за реалізацію виконання відповідних дій); мотивація пост реалізації (уможлиблює завершення дії та спонукає до іншої), які виділені нами на рисунку 1.2.

В навчанні можна виділити декілька етапів, проаналізувавши особливості розвитку навчальної діяльності студентів:

- етап з високим рівнем показників професійно-навчальної мотивації, мотиви ідеалізуються, тому що обумовлені розумінням суспільного сенсу;
- на наступному етапі пізнавально-професійні мотиви не керують навчальною діяльністю, спостерігається загальне зниження мотиваційних компонентів;

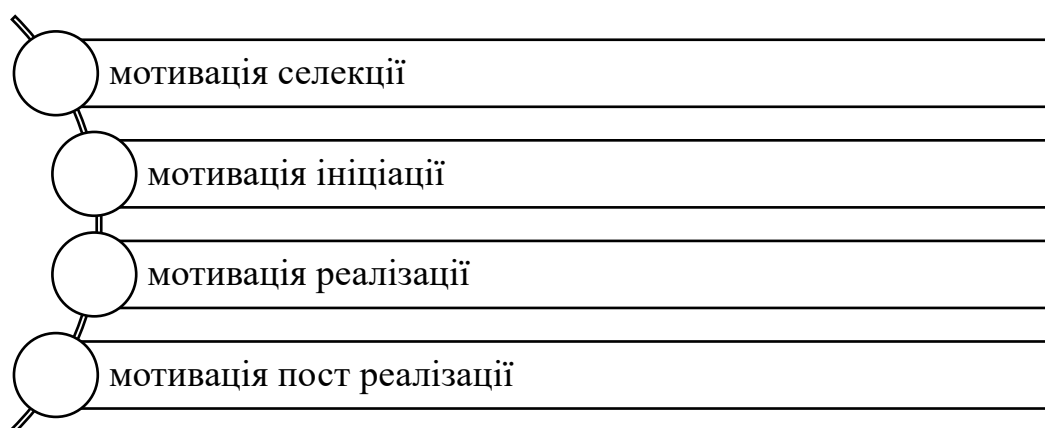

**Рисунок 1.2. Структурні компоненти навчально-професійної мотивації
(за С.А.Єрохіним)**

- заключний етап відрізняється тим, що підвищується усвідомленість, інтеграція різних форм мотивів навчання.

В процесі здобуття професії змінюються і мотиви поведінки студентів. В період професійної підготовки вони, зазвичай, закріплюються та розвиваються. Від особливостей динаміки мотивацій залежить загалом ставлення до навчальної, а пізніше до професійної діяльності.

Лише при сформованому мотиваційному і ціннісному ставленні може відбутися становлення майбутнього фахівця як висококваліфікованого фахівця. Професійна освіта зазнає проблем при переході від навчальної діяльності, якою активно займається студент до засвоєння ним професійної діяльності, тобто мотиви студента трансформуються у професійні мотиви фахівця, відповідно, мотивація студентів змінюється при навчанні у закладі вищої освіти.

В процесі підготовки студентів, варто розуміти, мотиви навчальної діяльності для корекції методів навчального процесу, формування позитивної навчальної мотивації, оскільки навчальна діяльність студентів є полі мотивованою, тобто викликана різними мотивами, що можуть співіснувати в процесі здобуття освіти. Такий підхід буде сприяти підвищенню ефективності навчального процесу та професійній підготовці студентів.

Не менш важливою є і проблема, з якою часто стикаються викладачі в процесі навчання - демотивація, спричинена різним факторами: від суб'єктивних до

об'єктивних, таких як військова агресія, що спричинила воєнний стан в Україні. Саме це може призводити до зниження показників навчання, до зниження навчально-професійної мотивації не тільки студентів-психологів, але й інших студентів, здобувачів різних освітніх рівнів та спеціалізації.

Щодо навчально-професійної мотивації, то ми виділимо сім умов, які впливають на формування позитивних мотивів навчальної діяльності, які виділені в рисунку 1.3.

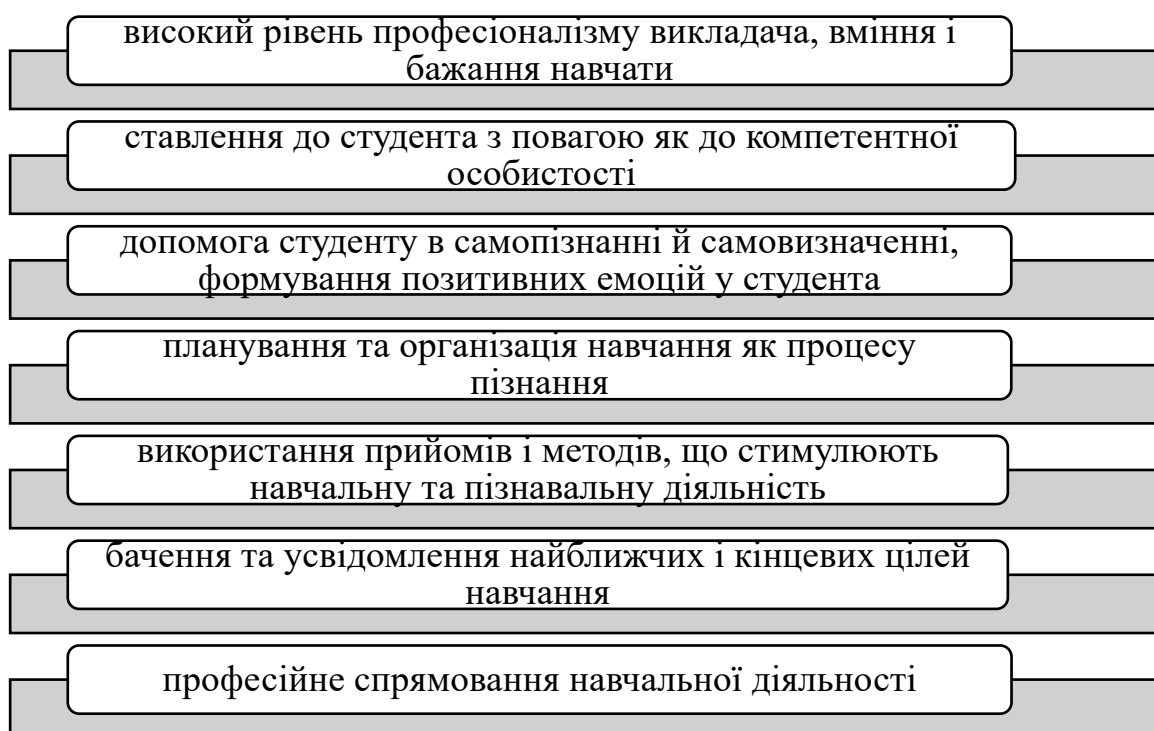

Рисунок 1.3. Умови, які впливають на формування позитивних мотивів навчальної діяльності

Навчально-професійна мотивація для кожної окремої особистості, є системою цілей і потреб, що спонукають студентів до активного засвоєння знань, оволодіння вміннями, свідомого ставлення до професії.

Для формування позитивної мотивації навчально-професійної діяльності студент повинен стати її суб'єктом:

- 1) виявляти вільну пізнавальну активність, інтелектуальну ініціативу і самостійність у прийнятті рішень щодо вибору шляхів і змісту самоосвіти;
- 2) збагачувати свій внутрішній світ, бути відкритим новому досвіду;

3) в діях сьогодення орієнтуватися на своє майбутнє, будувати особистісну перспективу;

4) бачити зв'язок між засвоєнням знань, збагаченням власного досвіду та вимогами й функціями майбутньої професійної діяльності;

5) розвивати рефлексивні процеси: самооцінку, самокритичність;

6) виховувати в собі потребу втілювати в життя власні плани, реалізовувати потенційні можливості.

Лише за наявності у студента потреби в самореалізації розвиваються його загальні й професійні здібності, успішно здійснюється теоретична і методична професійна підготовка, формується духовна і моральна вихованість.

Почуття вдачі, радості, інтелектуального підйому в процесі розв'язання навчальних завдань виникають завдяки позитивним емоціям, а це приносить задоволення.

Сформувати професійні мотиви навчання у студентів, виробити в них потребу в опануванні професійними знаннями, уміннями та навичками – це одне з актуальних завдань вищої школи.

Мотивація самоствердження допомагає студентам досягати успіху в навчанні, розкриває наполегливість до результатів своєї діяльності, з'являється зацікавленість показувати реальні та можливі досягнення.

Мотивація досягнення успіху визначає любов і захоплення своєю роботою, допомагає студентам бути ініціативними та створювати творчу атмосферу для пізнання.

Процес навчання для студента набуває життєвого смислу, тільки через розуміння мотиваційних чинників, відповідно активізує навчально-пізнавальну активність при здобутті професії.

Робота по формуванню адекватної навчально-професійної мотивації студентів повинна мати послідовний і систематичний характер, відповідно викладачам необхідно бути обізнаними у специфіці вияву спонукальних причин навчання студентів та динаміці їх ставлень до подальшої роботи, знання мотивів, мотиваційних чинників тощо.

Студентський вік – етап початкової соціалізації, завершення фізичного та психологічного розвитку молодшої людини. Учені відводять цьому віковій різній часові межі (Ж.Піаже, Е.Еріксон). Це віковий період, хоча і не у такій мірі як підлітковий, характеризується значною внутрішньою кризовістю, що зумовлена процесами самовизначення (особистісного та професійного), способів самореалізації в соціальному просторі, рефлексії [14; с. 83].

Один із найважливіших психологічних процесів характерних для студентів, особливо юного віку – становлення самосвідомості й стійкого образу «Я», що безперечно впливає і на навчально-мотиваційну діяльність. Необхідно зазначити, що процеси пошуку ідентичності здійснюються протягом усього юнацького віку, коли простежуються значні зміни когнітивної та емоційної сторін самосвідомості й системи саморегуляції особистості.

Особистість студентів характеризується диференційованістю емоційних реакцій, більшим багатством способів та засобів емоційного самовираження, підвищується самоконтроль [14, с.83].

Особливості студентства пов'язані з утворенням самовизначення особистості, що виступає як потреба займати позицію сформованої особистості, дорослої зрілої людини, знайти своє персональне місце в соціумі, вивчити себе та свої можливості.

В особистісній сфері, на цьому віковому етапі переважають емоційна врівноваженість, з'являється почуття психологічної незалежності, яка сприяє більш розвиненим процесам самоконтролю та саморегуляції.

Формується об'єктивна позитивна самооцінка, яка дає імпульс для професійного та особистісного самовизначення, ідентифікації, що проявляється у цілеспрямованій потребі в самоактуалізації [14,с.80].

Особистісна самооцінка студентів ґрунтується на зіставленні своїх особистісних особливостей. Студент проводить оцінку власної особистості, тим самим досліджуючи себе як суб'єкт спілкування, отримуючи свою особистість як нове знання. Будучи стрижнем самовизначення, самооцінка входить у загальну

структуру мотивації студентів – у сфері лежать специфічні особливості студентського періоду.

Навчальна діяльність студента залежить від ряду факторів, включаючи особистість студента, його мотивацію, цілі та інтереси.

Для навчально-професійної діяльності студентів характерні такі ознаки:

- професійне навчання у вищій школі для майбутнього фахівця розпочинається під час формування професійних знань, умінь і навичок та засвоєння способів професійно-творчої діяльності (до того періоду, доки студент не зіткнувся зі світом професійних теоретичних знань, у його досвіді немає повноцінної навчально-професійної діяльності, хоча одночасно він може досить інтенсивно опановувати способи здійснення різноманітних практичних перетворювальних дій, які ґрунтуються на узагальненнях емпіричного рівня);

- теоретичні професійні знання мають бути включені в реальну навчальну діяльність студента. Це можливо за умови, коли наукові поняття стають знаряддями досягнення цілей і способом розв'язання прийнятих ним професійних завдань.

Отже, для майбутнього фахівця понятійними формами знань повинно стати способом досягнення мети професійної підготовки.

Таким чином, мета професійної підготовки полягає не в передачі конкретних предметних знань, умінь і навичок, а в наданні студентам системних інтегрованих наукових знань, які є загальною передумовою оволодіння способами вирішення виробничих проблем.

У цьому змістовна відмінність навчально-професійної діяльності від практичної діяльності й пізнавальної (теоретичної) діяльності. Крім наукових теоретичних знань, студент набуває практично-методичні знання й конструктивно-практичні уміння.

В період навчання у студентів відбувається професіоналізація сприйняття всіх наук. Що чіткіша професійна перспектива, то краще студент розуміє, навіщо і як будуть йому необхідні набуті наукові знання, тим успішніше він навчається.

Відповідно, навчання студента має проблемний характер, характерна емоційність, навчально-професійна діяльність студентів.

Головна особливість навчально-професійної діяльності студента полягає в тому, що вона професійно спрямована, підпорядкована засвоєнню способів і досвіду професійного розв'язання практичних завдань і виробничих проблем, з якими випускники ВНЗ потенційно зустрінуться в майбутньому.

Студенти оволодівають професійними знаннями, опановують професійне мислення, розвивають професійні здібності й творчість. Суттєвим для навчально-професійної діяльності є також посилення ролі професійних мотивів самоосвіти та самовиховання, які є найважливішою умовою розкриття можливостей особистості студента, потенціалу його професійного розвитку в подальшій виробничій діяльності.

1.3. Вплив воєнних подій в Україні на навчально-професійну мотивацію студентів-психологів

Одним із найбільших викликів сьогодення, стало те, що з початком війни активність до навчального процесу у студентів багатьох вузів значно знизилася.

Навчально-професійна мотивація при цьому зазнала певних змін під впливом непередбачуваних факторів. Проте, з часом, за даними опитувань Міністерства освіти, студенти усвідомивши необхідність продовження навчання та оцінивши можливості щодо необхідності навчання визначили потреби відчуття безпеки та здатності до навчання в воєнний час.

Найсерйознішою проблемою у сфері освіти є проблема, пов'язана з очевидною демотивацією більшості молоді, що призводить до зниження стандартів і базових показників у навчанні практично всіх навчальних закладів. Така ситуація глибоко турбує психологів і педагогів багатьох країн світу. Наука намагається зрозуміти природу цих проблем, які нерозривно пов'язані з теоретичними уявленнями про природу процесів освіти і виховання.

Повномасштабне вторгнення та агресія росії проти України зумовила низку викликів щодо підвищення навчально-професійної мотивації саме студентів-психологів, оскільки психологічна служба освіти сама потребує трансформації та підтримки.

Цьому причина виникнення емоційних та психологічних цінностей.

Військові події можуть призвести до стресу, тривоги, депресії та інших психологічних проблем серед студентів та персоналу навчальних закладів. Психологічна служба (ймовірно студенти-психологи, випускники, у найближчому майбутньому зможуть увійти до складу цих служб) повинна бути готовою надавати емоційну підтримку та ресурси для подолання труднощів.

Другою причиною до таких змін в освітньому процесі це те, що військовий час може вимагати змін у навчальних програмах, методах навчання та організації освітнього процесу. Психологічна служба може допомогти учасникам освітнього процесу адаптуватися до цих змін та забезпечити підтримку в умовах нового середовища.

Психологи можуть надавати кризове консультування для тих, хто потрапив військових подій або втратив близьких. Це важлива функція в умовах воєнного конфлікту. Психологи можуть проводити тренінги та сесії для учасників навчального процесу з питань стрес-менеджменту, самопідтримки та інших навичок для подолання стресу.

Психологи можуть проводити тренінги та сесії для учасників навчального процесу з питань стрес-менеджменту, самопідтримки та інших навичок для подолання стресу [39].

Психологи проводити тренінги та сесії для учасників навчального процесу з питань стрес-менеджменту, самопідтримки та інших навичок для подолання стресу.

Ще одним завданням психологічної служби це сприяння підвищенню навчально-професійної мотивації за рахунок популяризації професії, підвищення рівня оплати, статусу психолога та проведення просвітницьких заходів щодо важливості професії.

Створення безпечного та підтримуючого середовища в період ненормованої кризи для більшості людей, які потребують допомоги, підтримки в самопомозі, надання інструментів та методів, що будуть підтримувати життєву стійкість – це виклик як для психологічних служб [39].

Згідно даних Міністерства освіти на навчально-професійну мотивацію студентів-психологів вплинули наступні негативні фактори та ймовірні, на нашу думку причини, що виділені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Негативні фактори та ймовірні причини виникнення

Фактор впливу	Причина виникнення
1. Значне зростання чисельності учасників освітнього процесу, які отримали психологічні травми різного ступеня внаслідок воєнних дій і потребують постійної психологічної підтримки та допомоги	Ненормована криза. Низький рівень саморегуляції, адаптації до стресів. Відсутність культури звертання за допомогою,
2. Значне зростання чисельності учасників освітнього процесу, які отримали психологічні травми різного ступеня внаслідок воєнних дій і потребують постійної психологічної підтримки та допомоги	Ненормована криза Відсутність своєчасної психологічної підтримки та допомоги
3. Дефіцит практичних психологів та послуг із психологічного супроводу під час освітнього процесу з огляду на збільшення кількості людей, яким це вкрай необхідно	Швидкість та інтенсивність поширення кризи Відсутність підготовленого персоналу
4. Недостатня підготовка педагогічних працівників до надання базової психологічної підтримки та для роботи з дітьми	Відсутність масштабу прогнозованої потреби Відсутність механізму забезпечення базових знань з психологічної підтримки
5. Недосконала система підтримки педагогічних працівників і практичних психологів під час роботи в стресових умовах та з дітьми, які отримали психологічну травму	Відсутність відповідних програм підготовки Низький рівень профілактичних заходів
6. Недостатня обізнаність батьків у сфері психічного здоров'я надавати психологічну підтримку дітям;	Низький рівень інформованості та роботи з батьками щодо психологічної підтримки дітей

Продовження таблиці 1.1.

7. Необхідність упровадження чітких алгоритмів перенаправлення та протоколів реагування для педагогічних працівників у разі складних ситуацій з психологічної травми.	Відсутність алгоритмів та опрацювання протоколів. Низький рівень зацікавленості в проблемі за попередні десятиліття.
8. Недостатня обізнаність постраждалих щодо самодопомоги та надання першої психологічної допомоги у кризових станах.	Відсутність зацікавленості суспільства Низький рівень інформованості Відсутність культури вертання за допомогою. Відсутність агітаційної роботи з боку держави та психологічних служб щодо можливості отримання та культури турботи про себе.

Таким чином, на основі факторів негативного впливу та їх складових ми виокремили, ймовірні причини виникнення, з огляду на ситуацію що склалася. Серед яких це дія ненормованої кризи, яка охопила більшу частину населення України, непередбачуваність та не достатня мобілізація знань фахівців з надання першої психологічної допомоги, низький рівень інформованості населення та низький рівень просвітницької діяльності щодо культури можливості отримання психологічної допомоги сприяли виникненню цілої низки додаткових проблемних питань, що негативно вплинули і на навчально-професійну мотивацію взагалі.

Серед чинників, які ще посилюють мотивацію до навчально-професійної мотивації - це можливість участі учасників освітнього процесу до волонтерства, надання психологічної допомоги постраждалим, переселенцям, вразливим категоріям населення, військовим Збройних Сил України, які отримали поранення та перебувають на реабілітації.

На навчально-професійну мотивацію студентів-психологів в воєнний час впливають наступні мотиви: соціальні, професійні мотиви, навчально-пізнавальні мотиви. Разом з тим не менш вагомим мотивом виступають мотиви престижу професії психолога та затребуваності у суспільстві.

Не менш важливий вплив на навчально-професійну мотивацію мали і відповідні зміни на державних засадах оскільки роль майбутніх фахівців значно змінилася.

Державне регулювання та підтримка розвитку психологічної служби з перших осіб держави є основою для розвитку, формування позитивного статусу психологів у воєнний період та запорука для залучення і актуальності потреби в психологах у період відновлення після закінчення війни.

З початку повномасштабного вторгнення з'явився ряд нормативних документів, які забезпечують організаційні аспекти діяльності психологічної служби у системі освіти, що свідчить про зростання уваги та зацікавлення держави у розвитку психологічної служби, а також розширення потреби в кадровому забезпеченні психологів. Це не може не впливати на зростання навчально-професійної мотивації студентів-психологів, особливо старших курсів, адже це є гарантією на можливість працевлаштування і можливості професійної реалізації вже набутих теоретичних знань і професійних навичок.

Серед нормативних документів, які ймовірно можуть бути основою для розширення компетенцій та діяльності майбутніх працівників (колишніх студентів-випускників) слід розглянути актуальні нормативні документи що стосуються роботи психологів та інших допомагаючих професій в умовах воєнної агресії.

Наразі всі учасники, які залучені до освітнього процесу потребують психологічної підтримки й допомоги водночас, студенти-психологи старших курсів, вже самі можуть забезпечувати цю підтримку, враховуючи мотиваційні фактори.

Кризова ситуація, спричинена війною, сформувала проблем стосовно переоцінки цінностей. Як і будь - яка гостра стресова ситуації, викликана небезпечними для життя подіями, ця ситуація виходять за рамки звичного людського досвіду, є травмуючою для більшості, змушує адаптуватися до стресових умов буття, змінювати мислення і діяти, кардинально змінюючи життєвого шлях та долі людей, а це, звісно, пов'язане з кризою цінностей і виникненню нових демотивуючих факторів [26].

Виділимо на рисунку 1.4. співвідношення чисельності наявних фахівців на якому спостерігаємо значний дефіцит в підготовлених фахівцях психологічної служби, яким в тому числі необхідна перепідготовка чи підвищення кваліфікації, згідно до потреб в умовах ненормованої кризи, викликаної повномасштабним вторгненням росії в Україну.

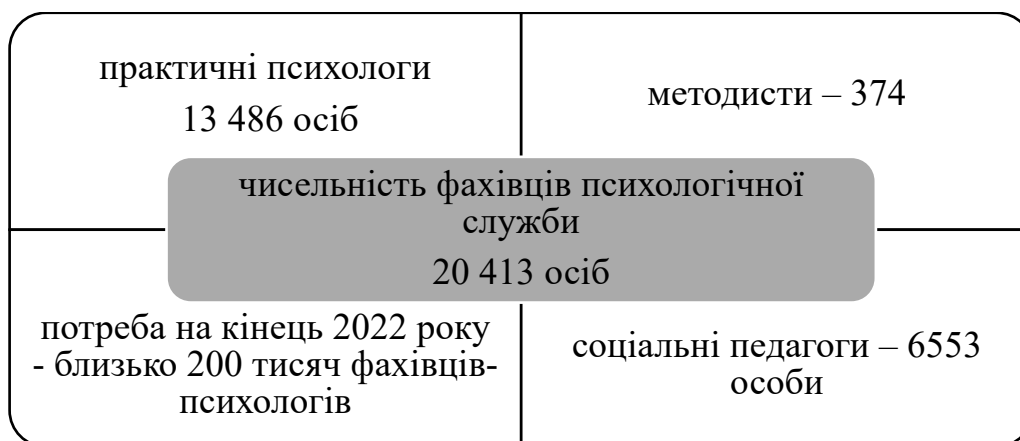

Рисунок 1.4 Співвідношення чисельності наявних фахівців у 20221 – 2022 р. та загальна потреба в фахівцях

Травмуючі події, які виникають через війну, не завжди сприяють мотивації до того ж організація навчального процесу в закладах освіти потребує перегляду та пошуку нових підходів щодо підвищення мотивації саме до навчального процесу.

Демотивація щодо навчання у студентів-психологів зокрема, може виникати в контексті відсутності здобуття освіти поза фізичними межами присутності в навчальному закладі, особливо для тих, у кого провідним мотивом є соціальний чинник, відсутність тісних контактів у студентському середовищі не тільки через дистанційну форму навчання, а ще й через територіальну віддаленість.

Цей демотивуючих фактор може ще ускладнюватися вимушеним переїздом студентів на іншу територію України або за кордон. Відсутність підтримки, втрата контактів, спільних цілей, небезпека, що якраз і спровокувала військова агресія росії, має відповідний вплив на відносини.

Водночас, сучасні умови у навчальному процесі серед студентів взагалі, і студентів-психологів, зокрема, спонукають до актуалізації проблематики в

дослідженнях. Звертання до проблематики дає можливість студентам-психологам разом з викладачами, науковими керівниками формувати та переглядати підходи, що є застарілими чи не актуальними.

Звісно, недостатньо визначеними є пропозиції щодо студентського навчального процесу в період воєнного часу, перегляду підлягають не тільки методи навчання, але удосконалення потребують методики дослідження, з урахуванням нового фактору - воєнні дії.

Дослідження структури людської діяльності завжди підкреслюють необхідність мотиваційного компоненту в цій діяльності. Будь-яка діяльність є більш ефективною і приносить кращі результати, якщо людина має сильні мотиви. Мотивація викликає готовність до діяльності долати труднощі, негативні обставини та інші ситуації, наполегливо рухатися до наміченої мети. Усе це пов'язано з навчальною діяльністю і є більш успішним, якщо студенти мають активний інтерес, відчують потребу в отриманні знань, умінь і навичок, а також мають навчальні мотиви, такі як почуття обов'язку та відповідальності навіть в умовах війни.

Психологічні проблеми мотивації навчальної діяльності студентів-психологів можуть бути значно посилені умовами воєнного стану. Воєнний стан часто супроводжується стресом, тривогою, небезпекою та невизначеністю, що може негативно впливати на мотивацію та академічну діяльність студентів-психологів.

Прикладом таких психологічних проблем, які можуть виникати в таких умовах і відповідно негативно впливати на навчально-професійну мотивацію є стрес, тривога. Адже, студенти-психологи, які перебувають в зоні воєнного конфлікту, і здатність до саморегуляції та самовідновлення у яких низька або недостатня, можуть відчувати постійний стрес і тривогу через можливу небезпеку для свого життя та добробуту. Відповідно це не може не вплинути на їх здатність концентруватися на навчанні та виконанні академічних обов'язків.

Психологічна травма може також впливати на студентів, студенти-психологи самі можуть стикатися зі свідченням насильства, травми або втратою близьких

людей під час воєнного конфлікту. Ці психологічні травми можуть викликати почуття відчуження, депресії та втрати інтересу до навчання. Адже в таких умовах здатність до навчання безперечно знижується.

Ще одним фактором, який впливає на здатність до навчально-професійної мотивації є нестабільні умови: воєнного стану можуть призводити до нестабільності в навчальному середовищі. Рух військ, переселення, евакуація та інші фактори можуть порушувати звичну рутину студентів та заважати їх навчанню.

Найкритичнішим, фактором, на нашу думку, є втрата мети і перспективи: студенти-психологи можуть втратити свою мотивацію і навчальну мету під впливом воєнних подій. Вони можуть почувати, що навчання втрачає свою важливість або ніяк не сприяє їхній майбутній кар'єрі через небезпеку та невизначеність ситуації.

Позитивним є той факт, що є достатнє підґрунтя для нових досліджень на основі вже актуалізованої проблематики щодо навчально-професійної мотивації, яка розглянута в окремих аспектах у таких дослідників сучасності як Н.Ф.Шевченко, І.А.Дружиніна, Д.Д.Романовська, Т.О. Бородулькіна та ін.

Емпіричні дослідження дають можливість розглядати формування нового образу професії через когнітивний, особистісно-смісловий емоційний рівень.

Аналізуючи психологічні наукові джерела можемо припустити, що в сучасній системі професійної підготовки мало уваги приділяється особистісному розвитку студентів-психологів, Особистісна рефлексія та професійна рефлексія тільки-но почала вивчатися у контексті актуальності питання здобувачів освіти. Можемо стверджувати, що це основний ресурс необхідний для професійного становлення, який виявляється в усвідомленому ставленні до себе, до майбутнього фахівця - психолога.

До того ж, у результаті військової інтервенції росії постає гостре питання щодо психологічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу практично на всіх рівнях, ймовірно що це матиме вплив на освітній процес та навчально-професійну мотивацію у подальшому.

Надання першої психологічної допомоги та психологічна підтримка у закладах освіти будь-якої форми, на нашу думку, повинна проводитись систематично і поетапно, починаючи із закладу дошкільної освіти і каскадуватися на всі рівні.

У дослідженні проблеми, у системі освіти, у методології навчальної діяльності мають бути переглянуті аспекти, фактори що спонукають до навчальної діяльності та демотивуючі фактори, зокрема приділена увага професійній адаптації та якнайскорішого залучення студентів-психологів до реалізації практичних навичок, щоб була можливість актуалізації знань та уже набутих умінь.

Студенти-психологи мають бути готові до роботи, насамперед, над власними недоліками, розуміти власні мотиви діяльності, розуміти важливість передбачення можливих наслідків своїх професійних рішень, уміти оцінювати ризики також розглядати різні сценарії результатів, розвивати здатність вибору підходів у професійній роботі та готовність враховувати індивідуальні потреби потенційних клієнтів.

Систематичне вивчення проблем навчально-професійної мотивації спонукатиме до появи ідей, нових досліджень та впровадження можливих змін навіть в період воєнного часу.

Висновки до першого розділу

У процесі дослідження теоретично обґрунтовані поняття, що стосуються мотивації та структурних її одиниць, наголошено на тому, що навчальна діяльність студентів є полімотивованою навіть в сучасних умовах, вона не змінюється а тільки більше актуалізується і викликана різними особистісними мотивами.

Ми визначили, що для майбутнього фахівця понятійними формами знань повинні стати способи досягнення мети професійної підготовки.

Основою професійної підготовки є не передача конкретних предметних знань, умінь і навичок, а системні інтегровані наукові знання.

В період навчально-професійної діяльності у студентів відбувається професіоналізація сприйняття всіх наук, тому чим чіткіша професійна перспектива, то краще студент розуміє, навіщо і як будуть йому необхідні набуті наукові знання, від цього залежать успіхи в навчанні.

Ми з'ясували, що на навчально-професійну мотивацію студентів-психологів вплинула система негативних факторів, за якими виділили в ймовірні, на нашу думку причини їх виникнення.

У дослідженні проблеми, у системі освіти, у методології навчальної діяльності мають бути переглянуті аспекти, фактори що спонукають до навчальної діяльності та демотивуючі фактори, зокрема приділена увага професійній адаптації та якнайскорішого залучення студентів-психологів до реалізації практичних навичок, щоб була можливість актуалізації знань та уже набутих умінь.

Студенти-психологи мають бути готові до роботи, насамперед, над власними недоліками, розуміти власні мотиви діяльності, розуміти важливість передбачення можливих наслідків своїх професійних рішень, уміти оцінювати ризики також розглядати різні сценарії результатів, розвивати здатність вибору підходів у професійній роботі та готовність враховувати індивідуальні потреби потенційних клієнтів.

РОЗДІЛ II.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

2.1. Організація та методи дослідження

У дослідженні брали участь 65 осіб студентів-психологів українських університетів, більшість студенти Запорізької Політехніки.

Методики розміщені в гугл-формі, в якій дотримується принципу конфіденційності.

Дослідження проводилося з урахуванням статевої приналежності. Із загальної чисельності респондентів 16,7% склали студенти-чоловіки, та 83,3% жінки, що свідчить про менший попит вибору спеціальності «психологія» серед чоловіків. Вікова категорія респондентів від 17 до 50 років.

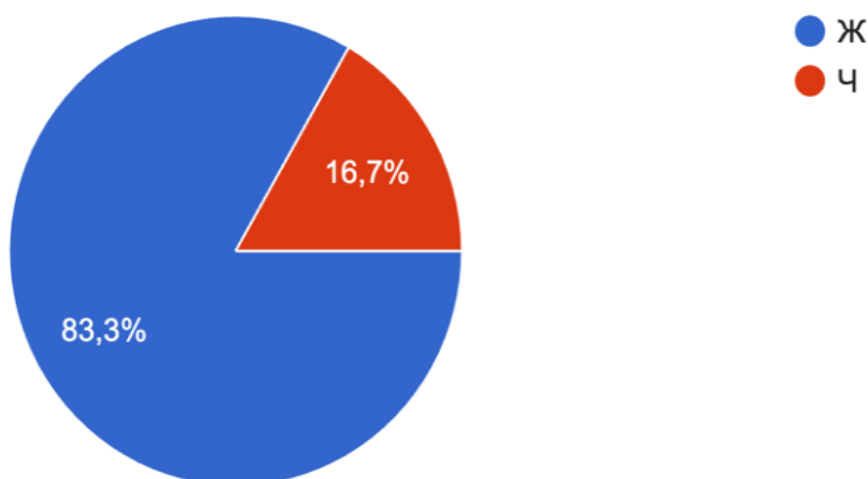

Рис.2.1 Діаграма співвідношення респондентів за статтю

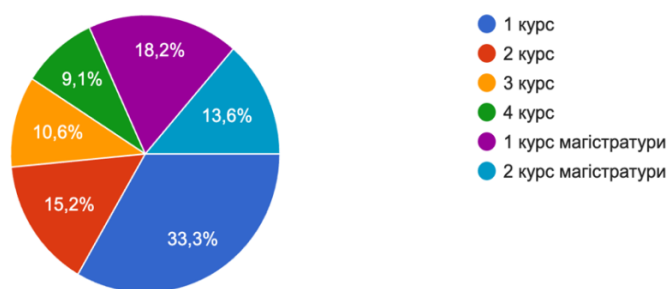

Рис.2.2 Діаграма співвідношення респондентів з урахуванням курсу навчання

Найбільшу зацікавленість щодо участі у дослідженні проявили студенти 2 курсу магістратури, що ймовірно може свідчити про високу зацікавленість до тем професійно-навчальної мотивації та активної позиції щодо участі у дослідженнях, розуміння проблеми необхідності та сформованого соціального мотиву (готовність допомогти однокурсникам, готовність допомогти у вирішенні загальної проблеми тощо).

При опитуванні крім методик основного дослідження нами додатково включені питання, що стосуються мети вступу, вибору спеціальності: «Чому ви поступили на спеціальність «Психологія» вибору університету: «Чому для навчання спеціальності «Психологія» ви обрали саме цей університет?», питання, що стосується вибору професії психолога: «Заради чого ви здобуваєте професію психолога?», щоб виявити мотиви, не обмежені питаннями, які містять методики, а також дати можливість респондентам відповісти на відкриті запитання та висловити об'єктивні причини вибору навчального закладу, вибору спеціалізації, мети вступу.

Вибір методик зумовлений з урахуванням необхідності дослідження предмету та об'єкту дослідження.

Для дослідження особливостей навчально-професійної мотивації студентів-психологів нами використовувалася методика Т.І. Ільїної «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі». (додаток А).

Методика містить 3 шкали для оцінювання: «отримання знань» (прагнення до отримання знань, бажання отримати знання, зацікавленість); «володіння професією» (прагнення здобути професійні знання та набути сформованих важливих якостей, професійну кваліфікацію); «отримання диплому» (прагнення придбати диплом при формальному засвоєнні знань, прагнення до пошуку неекологічних шляхів при складанні іспитів та перевірці знань). Опитувальник містить 50 тверджень.

Для валідності результату авторка методики до анкети включила довідкові твердження, які далі не оброблялися.

Фактично, практичне застосування методики має значення для професійного становлення фахівця, а також на здобуття знань.

Методика Т.І.Ільїної дозволяє нам визначити мотиваційну структуру навчального процесу для студентів-психологів у період воєнного часу.

Інструкція достатньо зрозуміла, обробка результатів здійснювалася також за шкалами «набуття знань»; шкала «оволодіння професією»; а також шкалу «отримання диплома».

За результатами згоди або незгоди здійснюється обробка результатів

По шкалі «набуття знань» підраховуються бали наступним чином: за «так» - п.4, п.17 оцінюється в 3,6 балів, п.26 – 2,4 балів, за «ні» по п.28 – 1,2 балів по п. 42 – 1,8 балів – максимальний результат по шкалі – 12,6 балів.

По шкалі «оволодіння професією» - за згоду по п. 9 - 1 бал, по п.31 – 2 бали, по п.33 – 2 бали, по п.43 – 3 бали, по п. 48 – 1 бал по п. 49 – 1 бал. Максимальна сума отриманого результату може становити 10 балів.

По шкалі «отримання диплому» - за незгоду по п.11 – 3,5 балів, за згоду по п. 24 – 2, 5 балів, по п.35 – 1,5 балів, по п.38- 1.5 балів та по п.44 – 1 бал. Максимальне значення за шкалою може бути – 10 балів.

Інші питання є при обробці результатів не враховуються.

Друга застосована нами діагностична методика «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.А.Реана, В.А.Якуніна (додаток Б).

Вона спрямована на діагностику мотивації професійної діяльності студентів. В основу методики покладена концепція про два види мотивації, а саме внутрішню та зовнішню. Внутрішня мотивація характеризується особливим значенням діяльності для особистості, у той час як зовнішня являє собою бажання задовольнити власні потреби, які є зовнішніми по відношенню до змісту професійної діяльності (заробітна плата, мотивація набути соціальної значущості, соціального престижу). Мотиви, які мають зовнішній характер можуть диференціюватися на позитивні і негативні зовнішні мотиви. Зовнішні позитивні мотиви можна назвати найефективнішими, порівнюючи із негативними зовнішніми мотивами.

У даній методиці наявно 16 мотивів діяльності професійної спрямованості, які необхідно оцінити за їх значущістю для учасника емпіричного дослідження за п'ятибальною шкалою.

Респондентам запропоновано оцінити мотиви навчальної діяльності за п'ятибальною шкалою.

Основна мета методики: проаналізувати мотиви навчальної діяльності студентів за методом шкалювання (від 1 до 5).

Студентам-психологам надана інструкція до тесту, що містить супроводжуючий текст: «Вам запропоновано список мотивів, якими ймовірно ви можете керуватися під час навчання.

Необхідно за шкалою від 1-2-3-4-5 визначити важливість тверджень саме для вас, де 1 - найменше значення, що відноситься до твердження, з яким ви згодні - 5 - найбільше твердження, з яким ви згодні».

Дана методика містить 7 шкал:

Шкала 1. Комунікативні мотиви

Шкала 2. Мотиви уникнення

Шкала 3. Мотиви престижу

Шкала 4. Професійні мотиви

Шкала 5. Мотиви творчої самореалізації

Шкала 6. Навчально-пізнавальні мотиви

Шкала 7. Соціальні мотиви

В методиці 34 питання на які мають відповісти студенти-психологи. У питаннях є твердження стосовно навчальної мотивації.

Твердження сформовані в списки за кожною вимірювальною шкалою розміщені в анкеті (додаток Б).

Дослідження проводиться за допомогою гугл-форм, дані завантажені в таблиці для опрацювання результатів.

По закінченні результати планується обробити поетапно: 1 - отримати результати в зведеній таблиці респондентів; 2 – занести критерії для оцінювання за формулою та порахувати середнє арифметичне.

Третя методика дослідження стосується діагностики мотивації професійної діяльності. Для дослідження нами обрана методика «Мотивація професійної діяльності» (К.Замір в модифікації А.Реана).

Розробники методики в основу поклали концепцію дослідження зовнішню та внутрішню мотивацію. Для внутрішнього типу мотивації має значення сама діяльність. Основою мотивації професійної діяльності є прагнення до задоволення інших зовнішніх потреб по відношенню до змісту діяльності, вона і є зовнішньою мотивацію.

Зовнішні мотиви розділяються на зовнішні позитивні та зовнішні негативні. Зовнішні позитивні мотиви - більш ефективні від негативних.

Підрахування показників внутрішньої мотивації (ВМ), зовнішньої позитивної (ЗПМ) та зовнішньої негативної (ЗНМ) у відповідності до наступних відношень:

$$\text{Внутрішня мотивація} = (\text{п. 6} + \text{п. 7}) / 2$$

$$\text{Зовнішня позитивна мотивація} = (\text{п. 1} + \text{п. 2} + \text{п. 5}) / 2$$

$$\text{Зовнішня негативна мотивація} = (\text{п. 3} + \text{п. 4}) / 2$$

Оцінюємо 7 мотивів, які необхідно ранжувати за рівнем значущості.

В основу покладена концепція про внутрішню і зовнішню мотивації. Після отримання відповідей підраховуються показники внутрішньої мотивації (ВМ), зовнішньої позитивної (ВПМ) і зовнішньої негативної мотивації.

Отримані показники можуть бути інтерпретовані наступним чином: 1 – низький показник; 2 – знижений показник; 3 – середній показник; 4 – підвищений показник; 5 – високий показник.

Найвищий середній бал буде свідчити на провідний мотив до навчальної діяльності.

За допомогою методики ми можемо прийняти рішення щодо необхідності корегування навчальної діяльності, продумати, що саме можна зробити для підвищення внутрішньої навчальної мотивації.

2.2. Професійні та навчальні мотиви студентів психологів на основі контент-аналізу

Проаналізовано відповіді 65 респондентів на додаткові питання «Чому ви поступили на спеціальність «Психологія?», «Чому для навчання спеціальності «Психологія» Ви обрали саме цей університет?», «Заради чого Ви здобуваєте професію психолога?»

За допомогою контент-аналізу розподілено відповіді на 5 смислових груп (таблиця 2.1)

Таблиця 2.1.

Результати контент-аналізу відповідей студентів на питання «Чому ви поступили на спеціальність «Психологія?»

Смислова група мотивів	Кількість респондентів	Відсоток	Приклади відповідей
Особистий інтерес та захоплення спеціальністю	11	16,6%	Було цікаво продовжити навчання за спеціальністю. Через інтерес до розуміння людського поведінки, емоцій та ментальних процесів.

Продовження таблиці 2.1.

Бажання допомагати іншим та соціальна відповідальність	14	21,2%	Хочу допомагати людям Хочу допомагати людям, особливо тим, що постраждали від війни
Професійний розвиток та підвищення кваліфікації	10	15,1%	Для підвищення кваліфікації в своїй професії Бо психологія дуже допомагає в медичній праці
Покликання та власні мрії	14	21,2%	Тому що вважаю цю спеціальність моїм покликанням Мріяла про цю професію з 9го класу, люди завжди зі мною відкривалися
Інтерес до психології як засобу самопізнання та розвитку	8	12,1%	Бо мені цікава ця сфера, цікаво розмірковувати над проблемами інших людей Тому що цікаво дізнаватися щось нове
Особистий розвиток та самопізнання	11	16,6%	Щоб допомогти себе зрозуміти, пізнати себе Щоб спробувати вирішити свої проблеми

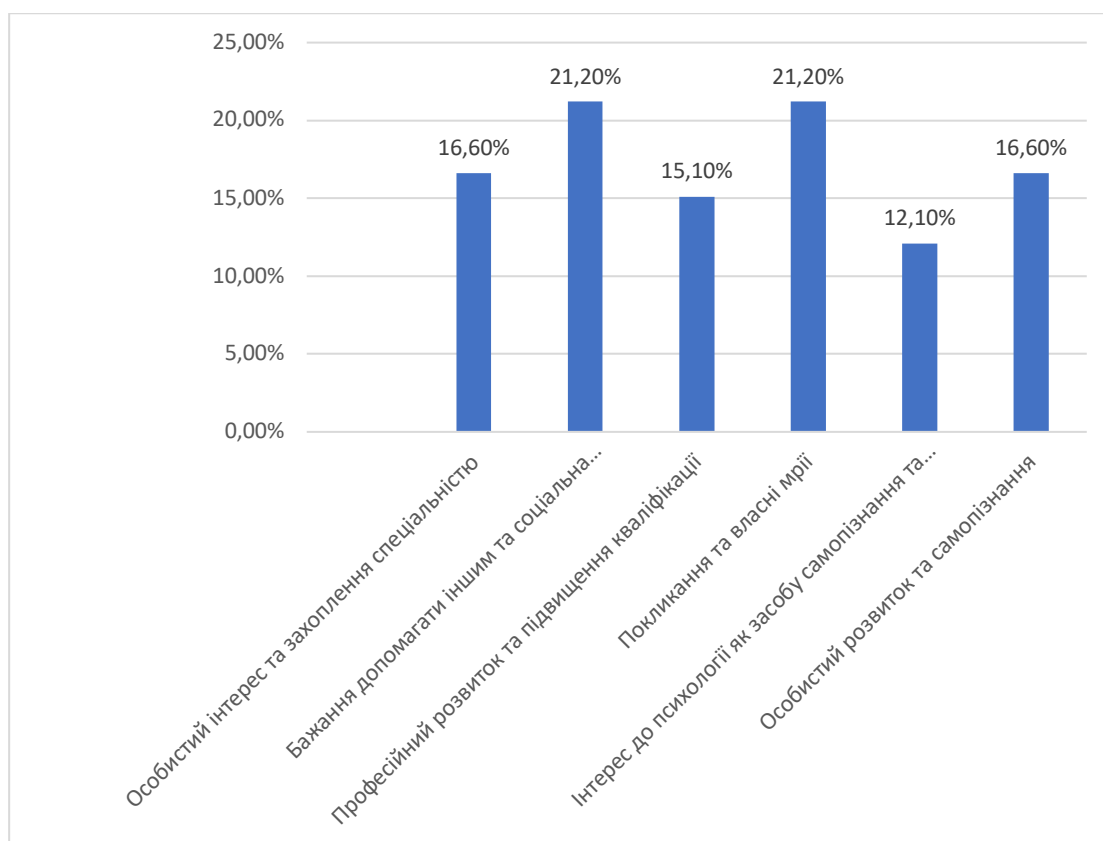

Рис.2.3. Сміслові групи мотивів на основі контент-аналізу відповідей студентів-психологів на запитання «Чому ви поступили на спеціальність «Психологія»?

Отже, за результатами контент-аналізу ми можемо зробити висновок, що основними мотивами, які спонукали студентів обрати спеціальність «Психологія» є «Бажання допомагати іншим та соціальна відповідальність», що становить 21,2%.

Смислова група «Покликання до обраної професії та власні мрії» складає - 21,2%.

Тісно пов'язані смислові групи мотивів: «Особистий інтерес до психології» та «Бажання професійного розвитку», які займають відповідно третє (16,6%) і четверте (15,1%) місця за частотою згадувань серед респондентів дослідження.

Найменший відсоток склала смислова група «Інтерес до психології як засобу самопізнання та розвитку» - 12,1%.

Отже, пріоритетною смисловою групою мотивів є «Бажання допомагати іншим та соціальна відповідальність», що становить 21,2%, що ймовірно активізована воєнними подіями в Україні, спричиненими повномасштабним вторгненням росії. Бажання студентів допомагати займає вагоме місце у порівнянні з особистим інтересом та бажанням професійного розвитку.

Інтерес до психології як засобу самопізнання – на останньому місці, що може свідчити про знижену турботу про себе в період ненормованої кризи.

Занижений відсоток «Бажання професійного розвитку» може свідчити, що знижену здатність до розвитку студентів, що перебувають у стресовому стані. В період стресу, акумуляція здатності до навчання може бути зниженою, відповідно мотив до навчання та розвитку також зменшується.

Таким чином, на підставі даних відповідей можна зробити висновок, що бажання допомагати іншим та соціальна відповідальність є пріоритетним в період воєнних дій.

Разом з тим реалізація мотиву «Покликання та власні мрії» займає також пріоритетне місце серед респондентів, що може свідчити про бажання реалізувати мрію, відповідно впливає на здатність досягати особистих цілей та результатів, не зважаючи на воєнні дії.

Слід зазначити, що смислові групи мотивів «Професійний розвиток та підвищення кваліфікації», «Особистий інтерес та захоплення спеціальністю», «Особистий розвиток та самопізнання», «Інтерес до психології як засобу самопізнання та розвитку» - потребує уваги викладачів та наставників, оскільки вони є не менш вагомими і потребують розвитку для подальшої навчально-професійної мотивації та професійного становлення у майбутньому.

Зниження інтересу до психології як самопізнання та розвитку може бути критичним, що в подальшому при зниженні цього фактору може призвести до емоційного вигорання та знецінення особистісних компетенцій.

Таблиця 2.2.

Результати контент-аналізу відповідей студентів на питання «Чому для навчання спеціальності «Психологія» ви обрали саме цей університет?»

Смислова група мотивів	Кількість респондентів	Відсоток	Приклади відповідей
Попередній досвід навчання у даному університеті	7	10,6%	Вже навчався в даному університеті. Бо навчався на бакалавра там же. Це мій ВУЗ. Отримувала першу освіту.
Рекомендації та позитивні відгуки	17	25,7%	По рекомендаціям людей, котрі тут вже навчалися Бо багато хто рекомендував цей університет. Чула багато гарних коментарів у адресу НУ"ЗП"
Географічна зручність та місце проживання	12	18,1%	Зручне розташування, у рідному місті. Близько від дому. Тому що він у моєму місті.
Особиста перевага та емоційний зв'язок	13	19,6%	Мені подобається цей університет. Для мене це найкращий варіант університету. Дуже мріяла навчатися саме в цьому університеті.
Академічна репутація університету та якість освіти	13	19,6%	Найкращі викладачі і програма навчання в регіоні. За аналізом рейтингу вузів. Відповідальні викладачі та цікавий заклад.

Продовження таблиці 2.2.

Фінансова доступність	4	6%	Доступна ціна навчання. Висока акредитація та мала сума за контракт. Через фінансову доступність.
Внутрішній конкурс чи відсутність альтернатив	7	10,6%	Бо не було іншого вибору. Єдиний найкращий варіант який залишався. Просто був такий варіант.

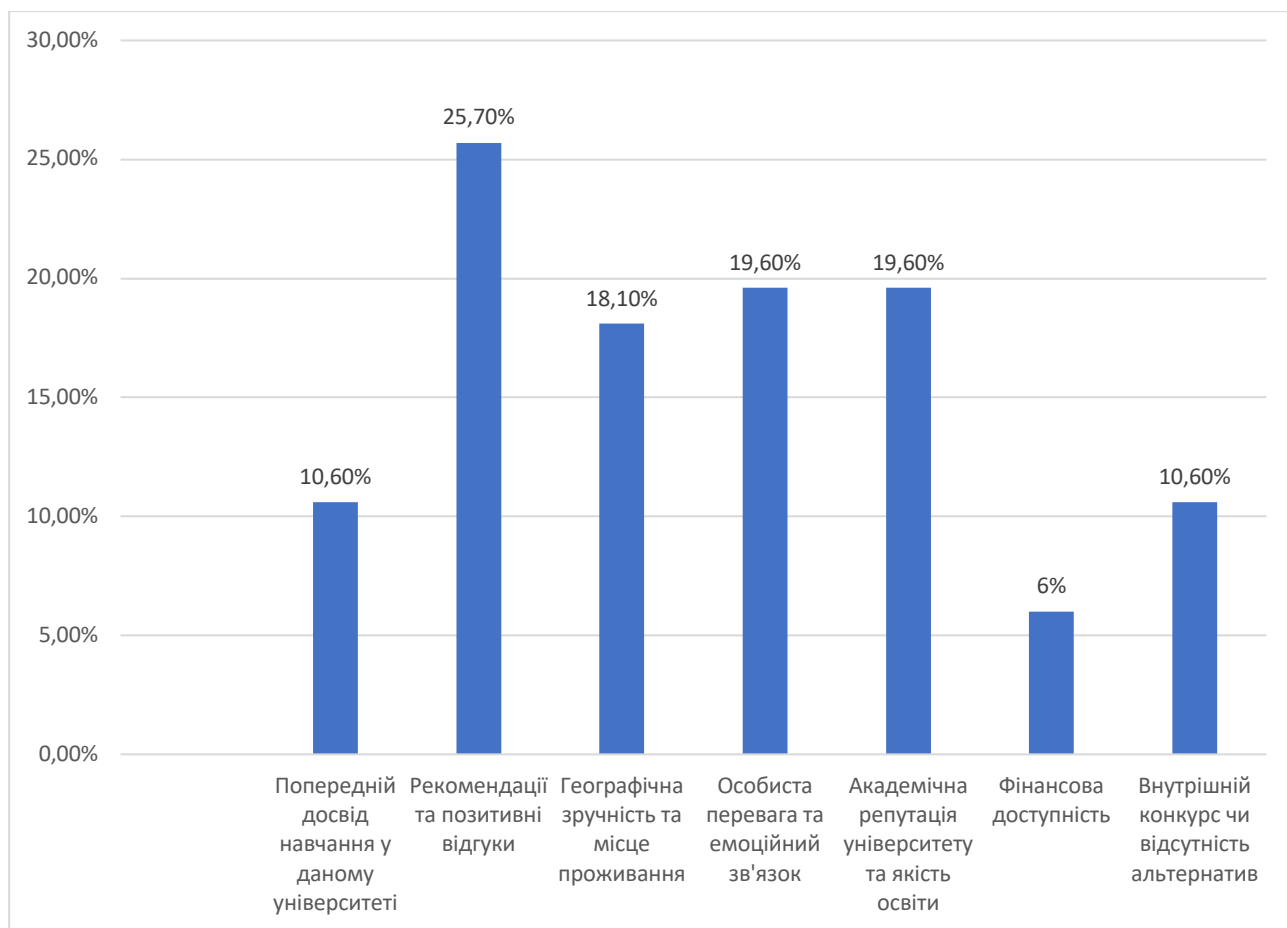

Рис.2.4. Сміслові групи мотивів на основі контент-аналізу відповідей студентів-психологів на запитання «Чому для навчання спеціальності «Психологія» ви обрали саме цей університет? »

Для аналізу результатів ми згрупували смислові групи мотивів, які поєднали в 7 груп: «Попередній досвід навчання у даному університеті», «Рекомендації та позитивні відгуки», «Географічна зручність та місце проживання», «Особиста перевага та емоційний зв'язок», «Академічна репутація університету та якість освіти», «Фінансова доступність», «Внутрішній конкурс чи відсутність альтернатив»

Таким чином, аналіз мотивів вибору студентами університету для навчання на спеціальності «Психологія» виявив кілька ключових чинників при виборі навчального закладу.

Найбільш значущим мотивом, який зумовили вибір навчального закладу - це рекомендації та позитивні відгуки про університет, які мали вплив на 25,7% респондентів. Географічна зручність та місце проживання - 18,1%. Особиста перевага чи емоційний зв'язок із університетом - 19,6%.

Академічна репутація та якість освіти - 19,6% також стали вагомими чинниками, що впливають на вибір навчального закладу для здобуття певного освітнього рівня.

Фінансова доступність і внутрішній конкурс або відсутність альтернатив були менш пріоритетними, але все ще важливими для решти респондентів, що складають 10,6% та 6% відповідно.

Це дозволяє зробити висновок, що при виборі навчального закладу, насамперед важлива репутаційна складова (академічна репутація, якість освіти) та наявність рекомендації, хоча не менш важливим критерієм вибору є може бути і близькість до місця проживання. Не зважаючи на воєнні дії ми маємо результати, що підтверджують вибір навчального закладу для здобуття освітнього рівня бакалавр та магістр на основі емоційного фактору.

Найменш показовою є «Фінансова доступність», тобто ціновий фактор має значення для меншої кількості респондентів, що може свідчити про готовність до оплати та здобуття освіти, навіть в період війни.

Ці результати мають значення не тільки для виявлення мотивів вибору навчального закладу з урахуванням потреб та можливостей, а можуть слугувати

додатковою інформацією чи базою при розробці стратегії вступної кампанії та визначення факторів на які варто звернути увагу при профорієнтації.

Таблиця 2.3.

**Результати контент-аналізу відповідей студентів на питання
«Заради чого ви здобуваєте професію психолога?»**

Смислова група мотивів	Кількість респондентів	Відсоток	Приклади відповідей
Допомога іншим	21	31,8%	Заради того, щоб допомагати людям. Заради того аби допомагати людям у вирішенні їх життєвих питань.
Особистісне зростання та саморозвиток	11	16,6%	Заради власного розвитку. Заради себе. Заради свого ментального і психологічного здоров'я.
Професійна реалізація	12	18,1%	Для майбутньої професії. Можливо працювати по спеціальності в майбутньому. Заради майбутньої професії.
Професійне застосування психології	6	9%	Для використання отриманих знань в своїй професії.
Особистий досвід і мотивація	8	12,1%	Зацікавлена психологією, бажання допомагати іншим. Я маю дуже негативний и травмований кейс і досвід як я це пропрацювала і пропрацьовую.

Продовження таблиці 2.3.

Академічні та освітні цілі	9	13,6%	Освіту здобуваю для глибшого розуміння сенсів за діями людей. Працювати за цим фахом. Хочу стати викладачем психології та працювати з дітьми.
----------------------------	---	-------	---

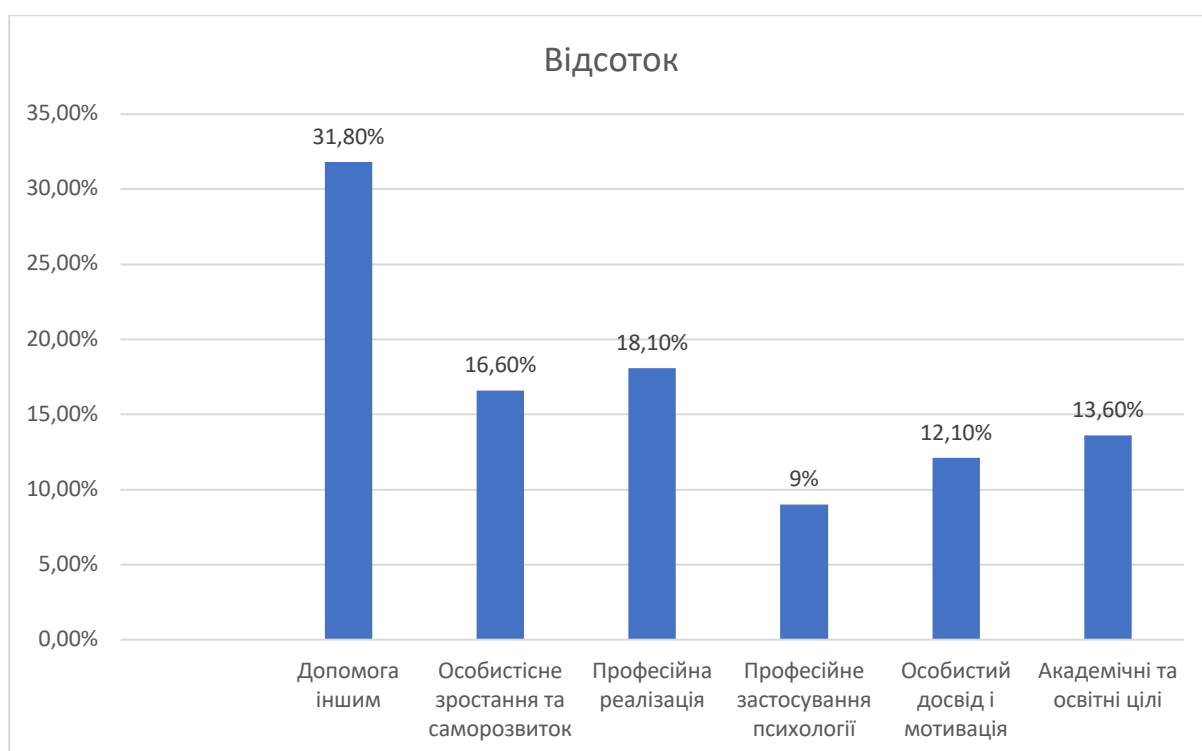

Рисунок 2.5. Смислові групи мотивів на основі контент-аналізу відповідей студентів-психологів на запитання «Заради чого ви здобуваєте професію психолога?»

Важливим фактором для навчально-професійної мотивації є розуміння мети навчальної діяльності, тому ми приділили увагу у дослідженні саме цій окремій групі смислових мотивів. Крім того, дані респондентів можуть підтверджувати або заперечувати саме мету вибору спеціальності.

На основі отриманих відповідей респондентів ми отримали підтвердження того фактору, що як і при виборі спеціалізації при формулюванні основної мети

для студентів-психологів у період воєнних дій є бажання допомогти іншим, що становить найбільший відсоток серед респондентів (31,8%).

Прагнення до професійної реалізації та можливості працювати за фахом у майбутньому становить 18,1% та може свідчити про високий рівень мотивації підчас навчальної діяльності, але також ми повинні розуміти, що при високих факторах в навчанні ми таку динаміку не завжди зможемо зберегти на практиці. Вона може знизитися, у разі якщо у майбутньому фахівці, нинішні студенти-психологи зіткнуться з проблемними питаннями або складними клієнтами. Тому, на наш погляд ми маємо розробити профілактичні заходи щодо утримання рівня зацікавленості до професійної реалізації та формування індивідуального плану розвитку для досягнення певного рівня.

Особистісне зростання та саморозвиток склав 16,6%, що свідчить про знижену зацікавленість до особистісного зростання, а цей критерій тісно пов'язаний з професійним зростанням, тому ігнорувати його спад або не приділяти йому уваги може бути критичним. Тобто маємо його утримувати, не знижуючи показник.

Академічні та освітні амбіції, включно з бажанням стати викладачем психології (13,6%) може свідчити про зацікавленість до науки психології, про зацікавленість до дослідницької діяльності та розуміння професійної ідентифікації у майбутньому.

Особистий досвід та мотивація складають - 12,1% - це критерій, який свідчить про реалізацію практичної діяльності під час навчального процесу. Відповідно, ми розуміємо, що цей критерій бажано підвищувати адже він впливає на професійне становлення психолог-практика.

Використання психологічних знань у своїй роботі - 9% може свідчити про відсутність зв'язку теорії та практики, відповідно необхідно розробити заходи, які впливають на реалізацію практичної діяльності в період навчання та можливість поєднувати навчання та роботу, практичне застосування наявних знань для активізації професійної діяльності.

Виходячи з аналізу даних, що ми отримали від респондентів, можемо свідчити про наступне.

Ненормована криза, низький рівень саморегуляції, адаптації до стресів. Та відсутність культури звертання за допомогою, зумовили зниження смислової групи мотивів, що сприяють фактору самотуботи та ймовірно може знижувати зацікавленість до особистісного та професійного розвитку

Сучасні психолого-педагогічні умови, які сприяють формуванню позитивної мотивації студентів-психологів до навчання у період воєнних дій формується з урахуванням мотивів до навчальної діяльності.

Звертання до проблематики дає можливість студентам-психологам разом з викладачами, науковими керівниками формувати та переглядати підходи, що є застарілими чи не актуальними.

Результати опитування свідчать про те, що мотивація навчання складається зі спонукань (потреби, сенс навчання, його мотиви, цілі, емоції, інтереси), що можуть змінюватися.

На основі даних респондентів підтверджуємо необхідність розширення заходів щодо розробки форматів роботи з навчально-професійної мотивації, розробки дидактичних матеріалів необхідних для педагогіки вищої школи, які можуть бути використані при викладанні дисциплін у вищій школі: «Психологія мотивації», «Психологія кар'єри», «Вступ до спеціальності», «Педагогічна психологія».

2.3.Особливості навчальної мотивації студентів-психологів

На основі обробки результатів відповідей на запитання за Т.І. Ільїної «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі», 65 респондентів визначили співвідношення основних навчальних мотивів студентів-психологів. Серед показників «Набуття знань» отримали наступні дані результатів дослідження.

Кількість респондентів у відповідності до отриманих результатів від найвищого до найнижчого склала наступні співвідношення:

Таблиця 2.4.

Результат мотивація навчання за показником «набуття знань»

№	Кількість респондентів	Отриманий результат за показником «набуття знань»
1	8	12,6
2	6	11,4
3	4	10,8
4	4	9,6
5	10	9,0
6	1	8,4
7	8	7,8
8	7	7,2
9	1	6,6
10	2	6,0
11	4	5,4
12	2	4,8
13	4	4,2
14	2	3,6
15	1	2,4
16	0	1

З результатів дослідження, можна зробити висновок, що найвищий показник - 12,6 балів є пріоритетним - для 8 осіб (із 65 респондентів).

Достатньо високий показник у більшості респондентів розподілився в межах 7,2 - 11,4 балів для 40 респондентів.

Для 13 респондентів показник в межах 4,2 - 6,6 балів є

Найнижчий показник в межах 2,4 - 3,6 балів - для 3 респондентів

Відсутність показника з результатом 0 балів – для 1 респондента.

Це може свідчити про важливість набуття знань у досліджуваних респондентів.

Шкала «Оволодіння професією» за результатами обробки має наступні дані:

Таблиця 2.5.

Результат мотивація навчання за показником «оволодіння професією»

№	Кількість респондентів	Отриманий результат за показником «оволодіння професією»
1	7	10
2	4	9
3	14	8
4	5	7
5	9	6
6	12	5
7	5	3
8	2	2
9	1	1
10	0	0

З результатів дослідження, можна зробити висновок, що найвищий показник - 10 балів (максимальне значення) є пріоритетним - для 7 осіб (із 65 респондентів).

Достатньо високий показник у більшості респондентів розподілився в межах 9 балів для 4 респондентів, 8 балів – 14 респондентів та 7 балів - 5 респондентів.

Найнижчий показник в межах 1-2 балів - для 2 респондентів

Показник зі значенням результату 0 балів – відсутній

Це може свідчити про важливість отримання знань у досліджуваних респондентів.

«Оволодіння професією» - мотивація, яка стала основною студентів-психологів Ці студенти вважають майбутню професію перспективною і важливою, із задоволенням розповідають близьким і знайомим про свою майбутню фахову

приналежність, відповідно, прагнуть опанувати професійні знання і сформувати професійні якості у майбутньому.

Шкала «отримання диплому» при максимальному значення показника має наступні дані за результатами дослідження: 10 балів – 1 респондент, 0 балів - 5 респондентів. Це може свідчити про занижену мотивацію до отримання диплому як такого.

Якщо порівняти середні показники по методиці, матимемо наступні результати: мотиви набуття знань – на першому місці серед досліджуваних, на другому – оволодіння професією, на останньому – третьому із показником нижче середнього 4,7 балів - отримання диплому, що свідчить про високу мотивацію до знань і оволодіння професією.

Таблиця 2.6.

**Співвідношення навчальних мотивів у студентів-психологів (Т.І. Ільїної
«Мотивація навчання у вищому навчальному закладі»)**

№	Мотиви	Середнє значення
1	Набуття знань	8,28
2	Оволодіння професією	6,29
3	Отримання диплому	4,70

Отже, результати дослідження показують, пріоритетність мотивації до навчання серед опитуваних респондентів: набуття знань, що може свідчити про затребуваність якості освіти та збільшенням вимог в процесі навчання та оволодіння професією - затребуваність до практичної реалізації набутих знань.

Низький показник за шкалою «отримання диплому» при 4,7 з 10 можливих балів потребує уваги з боку викладачів та адміністрації університету, адже це може бути ризиком не отримати диплом, формально навчатися, проявляти цікавість тільки для окремих дисциплін або напрямків. Існує ризик – не закінчити навчання, навчатися без особливих старань, тому, на нашу думку, мають бути розроблені відповідні заходи, що будуть допомагати підвищити даний показник.

На основі обробки результатів відповідей на запитання за методикою «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.А.Реана, В.А.Якуніна 65 респондентів визначили основні навчальні мотиви серед яких найвищий показник у мотиву «творчої самореалізації» та «комунікативний мотив», «професійний мотив». Всі мотиви розподілені рівномірно. Занадто високого чи занадто низького показника за результатами немає.

Таблиця 2.7.

Навчальні мотиви у студентів-психологів (за методикою «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.А.Реана, В.А.Якуніна)

Шкала	Мотиви	Середнє значення
1	Комунікативні мотиви	3,64
2	Мотиви уникнення	2,01
3	Мотиви престижу	2,56
4	Професійні мотиви	3,55
5	Мотиви творчої самореалізації	3,83
6	Навчально пізнавальні мотиви	3,45
7	Соціальні мотиви	3,23

2.4. Особливості професійної мотивації студентів-психологів (за методикою «Мотивація професійної діяльності» К. Замір в модифікації А.Реана)

За результатами проведеного дослідження за методикою «Мотивація професійної діяльності» К.Замір в модифікації А.Реана два показники найвищого рівня: «задоволення від самого процесу та результату роботи» - 4,03 бали та «можливість найбільш повної самореалізації саме в даній діяльності» - 4,0 може свідчити про бажання підвищувати рівень знань, зацікавленість в самореалізації, що може впливати на професійне стремління та запит на підвищення кваліфікації. Прагнення уникнути критики - може свідчити про нерозуміння оцінки навчання,

наявний страх оцінювання та відсутність зворотного зв'язку у навчально-професійній діяльності.

Таблиця 2.8.

Середній показник за мотивами

№	Мотив	Середнє значення
1	Грошовий заробіток	3,56
2	Прагнення до просування по службі	3,00
3	Прагнення уникнути критики з боку керівника або колег	1,98
4	Прагнення уникнути можливих покарань або неприємностей	2,05
5	Потреба в досягненні соціального престижу й поваги з боку інших	2,98
6	Задоволення від самого процесу та результату роботи	4,03
7	Можливість найбільш повної самореалізації саме в даній діяльності	4,00

Середні показники отриманих результатів свідчать про високу внутрішню мотивацію. Внутрішня і зовнішня позитивна мотивація може бути основою для підвищення оцінки в навчальній діяльності студентів-психологів.

Таблиця 2.9.

Показники внутрішньої та зовнішньої мотивації

№	Показники	Середнє значення
1	Внутрішня мотивація	6,03
2	Зовнішня позитивна мотивація	4,57
3	Зовнішня негативна мотивація	3,01

Найвищий середній бал 6,03 - внутрішня мотивація свідчить про провідний мотив до навчальної діяльності у студентів-психологів.

Внутрішня мотивація — це фактично бажання навчальної діяльності заради самої діяльності, тобто єдиною винагородою, яку можуть очікувати респонденти це отримання нових знань, розвиток, відчуття задоволення та радості. У досліджуваних високе прагнення саморозвитку та самовдосконалення, вона стимулює до пізнавальної діяльності.

Внутрішня мотивація є метою навчальної діяльності. Студенти-психологи, які мають високий показник внутрішньої мотивації ставлять, як правило перед собою реальні цілі, налаштовані на досягнення високих результатів у навчанні, що може позитивно вплинути на досягнення професійного рівня у майбутньому та значно підвищити якість надавання послуг.

Отже, за результатами дослідження маємо наступне співвідношення $ВМ > ЗПМ < ЗНМ$ ($6,03 > 4,57 < 3,01$) – це означає, що за результатами опитування у студентів-психологів в період воєнних дій переважають внутрішні, а також зовнішні позитивні мотиви на навчання.

Відповідно, ми вважаємо, що потрібно постійно створювати умови, які будуть сприяти для вдосконалення позитивної мотивації навчальної діяльності. Це усвідомлення теоретичного і практичного значення знань, які отримують студенти-психологи, створення атмосфери довіри, зацікавленості ї, допитливості та пізнання в студентському середовищі).

Завданням функції внутрішньої мотивації на досягнення високих результатів навчання становитиме доцільне поєднання і використання всієї системи чинників, які одночасно впливають і на зовнішню мотивацію студентів на навчання.

Висновки до другого розділу

У процесі дослідження вставлено, що ненормована криза, низький рівень саморегуляції, адаптації до стресів, відсутність культури звертання за допомогою, зумовили зниження смислової групи мотивів, що сприяють фактору самотуботи та ймовірно може знижувати зацікавленість до особистісного та професійного розвитку

Сучасні психолого-педагогічні умови, які сприяють формуванню позитивної мотивації студентів-психологів до навчання у період воєнних дій формується з урахуванням мотивів до навчальної діяльності.

Звертання до проблематики дає можливість студентам-психологам разом з викладачами, науковими керівниками формувати та переглядати підходи, що є застарілими чи не актуальними.

Результати опитування свідчать про те, що мотивація навчання складається зі спонукань (потреби, сенс навчання, його мотиви, цілі, емоції, інтереси), що можуть змінюватися.

Середні показники отриманих результатів свідчать про високу внутрішню мотивацію. Внутрішня і зовнішня позитивна мотивація може бути основою для підвищення оцінки в навчальній діяльності студентів-психологів.

Отже, за результатами дослідження маємо наступне співвідношення $ВМ > ЗПМ < ЗНМ$ ($6,03 > 4,57 < 3,01$) – це означає, що за результатами опитування у студентів-психологів в період воєнних дій переважають внутрішні, а також зовнішні позитивні мотиви на навчання.

Відповідно, ми вважаємо, що потрібно постійно створювати умови, які будуть сприяти для вдосконалення позитивної мотивації навчальної діяльності. Це усвідомлення теоретичного і практичного значення знань, які отримують студенти-психологи, створення атмосфери довіри, зацікавленості ї, допитливості та пізнання в студентському середовищі).

Завданням функції внутрішньої мотивації на досягнення високих результатів навчання становитиме доцільне поєднання і використання всієї системи чинників, які одночасно впливають і на зовнішню мотивацію студентів на навчання.

На основі даних респондентів підтверджуємо необхідність розширення заходів щодо розробки форматів роботи з навчально-професійної мотивації, розробки дидактичних матеріалів необхідних для педагогіки вищої школи, які можуть бути використані при викладанні дисциплін у вищій школі: «Психологія мотивації», «Психологія кар'єри», «Вступ до спеціальності», «Педагогічна психологія».

У процесі роботи над дослідженням підтверджуємо необхідність розширення заходів щодо розробки форматів роботи з навчально-професійної мотивації, розробки дидактичних матеріалів необхідних для педагогіки вищої школи, які можуть бути використані при викладанні дисциплін у вищій школі: «Психологія мотивації», «Психологія кар'єри», «Вступ до спеціальності», «Педагогічна психологія».

РОЗДІЛ III.

ПРОГРАМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ЯК ФОРМА ВПЛИВУ НА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

3.1. Рекомендації щодо підготовки програм розвитку та підвищення навчально-професійної мотивації студентів-психологів під час війни

Формування навчально-професійної мотивації студента-психолога є базовою умовою розвитку його особистості, успішного досягнення результатів у професійній діяльності в майбутньому.

На сьогодні актуальною компетенцією є система та стратегія безперервної освіти, яка виокремлює нагальність та затребуваність розвитку навчальної та професійної мотивації особистості студента будь-якої спеціальності, студента-психолога, зокрема. Оскільки результати практичної діяльності впливають не тільки на професійне становлення, але й на особистісне. Для майбутнього психолога це має особливе значення, оскільки від цього залежить результат роботи з потенційними клієнтами чи групами клієнтів, і розвиток індивідуального кар'єрного профілю.

Мотивація професійного зростання може стати моделлю поведінки суб'єкта навчального процесу вплинути на формування нових навичок та здатностей. може визначатися ставленням суб'єкта до навчальної діяльності упродовж усього життя.

Виходячи з даних, що отримані в результаті проведеного дослідження та проведеного аналізу відповідей респондентів, ми вважаємо, що необхідна розробка комплексної програми щодо удосконалення навчально-професійної мотивації студентів-психологів саме в період воєнних дій.

Оскільки вона може впливати на формування професійної ідентичності, становлення професійного розвитку та створювати передумови для подальшої

роботи методологів. Крім того, за допомогою комплексної програми на нашу думку, можна сприяти профілактиці професійного вигорання, зниження стресових факторів у період невизначеності, а також зберегти та розвивати здатність до навчання впродовж всього професійного життя.

В основу комплексної програми удосконалення навчально-професійної мотивації покладені смислові групи мотивів, які потребують розвитку.

Програма може містити наступні напрямки:

Перший напрямок - це розробка тренінгових програм підвищення кваліфікації за відповідними напрямками, на основі яких можемо сформулювати компетенції для оцінки професійного рівня та особистісних компетенцій, важливих для психолога (засвоєння стандартів і вимог до виконання діяльності).

Прикладами назв пропонованих модулів у відповідності до смислової групи мотивів, виділених на основі проведеного нами дослідження можуть бути наступні:

1. «Особистість психолога та зацікавленість професійним вибором»
2. «Мотиви та потреби: реалізація впродовж навчального процесу»
3. «Формування компетенції соціальна відповідальність в професійній діяльності психолога»
4. «Професійний розвиток та підвищення кваліфікації як складова навчального процесу.
5. Формування та підтримка навички здатності до навчання»
6. «Як не переставати мріяти: вирощуємо власні мрії для формування цілей»
7. «Психологія як засіб самопізнання та розвитку майбутнього фахівця»
8. «Особистий розвиток та самопізнання в результаті професійного становлення»

Другий напрямок – це група навчальних модулів, яка стосується мотиваційних факторів, які впливають на навчально-професійну діяльність студентів-психологів, що навчаються в період війни. Для них, як показали результати нашого дослідження пріоритетними є набуття знань, що може свідчити про затребуваність якості освіти та збільшенням вимог в процесі навчання, оволодіння професією - затребуваність до практичної реалізації набутих знань.

На нашу думку, варто звернути увагу на низький показник за шкалою «отримання диплому», тому не закінчити навчання, навчатися без особливих старань, тому, на нашу думку, мають бути розроблені відповідні заходи, що будуть допомагати підвищити даний показник.

Мотив «прагнення уникнути критики», потребує окремої уваги, він може свідчити про нерозуміння оцінки навчання, наявний страх оцінювання та відсутність зворотного зв'язку у навчально-професійній діяльності, тому вважаємо за необхідне впровадити розробити та тренінгові програми на теми «Зворотній зв'язок, у навчальній діяльності, як спосіб підвищення мотивації студентів-психологів під час війни».

Тренінгові програми, на нашу думку, можуть здійснюватися шляхом опрацювання певної кількості годин (від 16 годин – мінімально) із застосуванням поєднання теорії та практики. Зміст модулів (тематичний план та структура кожного) має відповідати задачі професійного та особистісного розвитку студентів-психологів та формуванню їх професійної ідентичності.

Тренінгові програми мають реалізовуватися за допомогою таких форм групової роботи: вправи (індивідуальні та групові), теоретичні частини (міні-лекції та інформаційні повідомлення), застосування методу аналізу відео-матеріалів, тощо.

Третій напрямок - це комплексна програма професійної підготовки та підвищення кваліфікації, яка має містити наступні заходи:

1. Розробка системи оцінки компетенцій майбутнього фахівця
2. Розробка індивідуальної програми розвитку компетенцій (карти професійного зростання).
3. Аналіз навчально-професійної діяльності (наставництво, менторство, супервізії).
4. Спеціалізовані програми навчання у відповідності до інструментів роботи (обрання терапевтичного спрямування).
5. Проєктивні методики в роботі психолога як діагностичний інструмент.
6. Метафоричні карти в роботі психолога як додатковий інструмент.

7. Творче спрямування в роботі психолога (арт-терапія)

3.2. Програма та структурні елементи тренінгу на тему: «Зворотній зв'язок, у навчальній діяльності, як спосіб підвищення мотивації студентів-психологів під час війни»

Вибір розробки програми тренінгу на тему: «Зворотній зв'язок, у навчальній діяльності, як спосіб підвищення мотивації студентів-психологів під час війни» серед інших тем запропонованих напрямків зумовлений тим, що студенти-психологи мають розуміти значення зворотного зв'язку у навчальній діяльності, а згодом і у професійній діяльності. Крім того, розуміння форм зворотного зв'язку допоможе, на нашу думку, сприянню розвитку покращення професійної компетентності студентів-психологів у період воєнних дій.

Таблиця 3.1.

Структура тренінгу «Зворотній зв'язок, у навчальній діяльності, як спосіб підвищення мотивації студентів-психологів під час війни», тематичні блоки

№	Тема, модуль	Метод	Тривалість
1	Знайомство, очікування, правила тренінгу	Групова робота, метод збору інформації	30 хвилин
2	Зворотній зв'язок – як професійна компетенція	Модерація для формування поняття «зворотній зв'язок» Міні-лекція та тему поняття зворотного зв'язку в навчальній діяльності та професійній діяльності психолога	60 хвилин
3	Види зворотного зв'язку	Міні-лекція, групова робота	60 хвилин
4	Інструменти для формування компетенції «зворотного зв'язку»	Міні-лекція, практикум, рішення кейс, групова робота, аналіз відео	120 хвилин

Продовження

Таблиці 3.2

5	Зворотній зв'язок як метод у роботі психолога. Значення компетенції	Практикум	30 хвилин
6	Підведення підсумків, отримання зворотного зв'язку за результатами тренінгу	Індивідуальна та групова робота	30 хвилин

Макроструктура тренінгу «Зворотній зв'язок, у навчальній діяльності, як спосіб підвищення мотивації студентів-психологів під час війни»

Програма та структурні елементи тренінгу на тему «Зворотній зв'язок, у навчальній діяльності, як спосіб підвищення мотивації студентів-психологів під час війни».

Мета тренінгу: формування компетенції «зворотній зв'язок» у студентів-психологів, які здобувають освіту під час війни.

Цільова аудиторія: студенти 1-4 курсів, студенти-магістри.

Кількість учасників у групі - до 16 осіб. (кількість учасників зумовлена методологією проведення тренінгових програм для підтримки групової динаміки та зручності у груповій роботі при поділі учасників при практичних завданнях)

Інструменти необхідні для проведення тренінгу: фліпчарти, блокноти для фліпчарту, маркери 4 кольорів (чорний, зелений, червоний, синій), робочі зошити та ручки на кількість учасників, метафоричні карти, листи А-4 для додаткових вправ, стікери кольорові для модерації.

Додаткові заходи перед проведенням тренінгу: проведення попереднього опитування за допомогою гугл-форм для орієнтації на знання, уміння, навички потенційних учасників тренінгової програми, а також, цільові очікування учасників, формування бажаного результату.

За результатами отриманих даних - виявити спектр знань, умінь, навичок, які необхідно сформувати у учасників для підвищення рівня компетенції «зворотній зв'язок».

Визначення критеріїв ефективності проведення тренінгової програми.

Формат тренінгу (офлайн). Тренінг базового рівня за часом становитиме 6 годин, з перервами на кава-брейк, через кожні півтори години та з перервою на обід.

Підготовча складова: при підготовці тренінгової програми необхідно провести підготовку для збирання необхідних даних за темою, знайти визначення, що конкретизують поняття «зворотній зв'язок», виявити типові проблеми, методики, що стосуються теми. Тренеру необхідно виявити коло експертів, які досліджують тему.

Таблиця 3.2.

Структура тренінгу у відповідності до задач та результатів

час	Метод	Задачі та результати	Зміст
15 хв.	Вітальна кава	Неформальне спілкування	Проведення
30 хв.	Групова робота, метод збору інформації	Знайомство учасників, збір очікувань, визначення цілей, задач та рамок тренінгу правила тренінгу	Вправа на знайомство, робота зі збором очікувань
60 хв.	Модерація для формування поняття «зворотній зв'язок» Міні-лекція та тему поняття зворотного зв'язку в навчальній діяльності та професійній діяльності психолога	Визначити поняття, сфери застосування, розглянути значення в професійній компетенції. Надати інформацію про поняття та сфери застосування	Збір визначень у груповій роботі виокремлення спільних ознак, (модерація групова робота). Надання структурованої інформації
	Кава-брейк		

60 хв.	Міні-лекція, групова робота	Надання теоретичної інформації щодо видів зворотного зв'язку, залучення до роботи студентів	Міні-лекція для надання інформації, групова робота - мозковий штурм для активізації діяльності
-----------	--------------------------------	---	--

Продовження Таблиці 3.2.

120 хв.	Міні-лекція, практикум, рішення кейс, групова робота, аналіз відео	Визначити інструменти для формування компетенції «зворотного зв'язку»	Аналіз відео за фрагментом із фільму «Зворотний зв'язок» (розбір ситуації по стосункам у відносинах батька та сина), розбір ситуації. Презентація результатів
	Перерва на обід		
30 хв.	Практикум	Тренування надання зворотного зв'язку як методу у роботі психолога. Значення компетенції	Робота в парах – зворотній зв'язок. Аналіз роботи, надання корегуючої інформації
30 хв.	Індивідуальна та групова робота	Закріплення інформації, аналіз очікувань та результатів.	Підведення підсумків, отримання зворотного зв'язку за результатами тренінгу

Для знайомства учасників тренінгу застосуємо вправу у парах «Історія про себе» через іншого учасника. Ця вправа тренує активне слухання та надання зворотного зв'язку через розповідь про іншого.

Збір очікувань надасть змогу систематизувати цілі тренінгу та відокремити теми, запиту, які стосуються теми зворотного зв'язку.

Регламент тренінгу та правила тренінгу структурують роботу та сприятимуть розгортанню групової динаміки.

Визначення поняття, сфери застосування та розгляд значення зворотного зв'язку в професійній компетенції в тренінгу проведемо через модерацію для формування поняття «зворотній зв'язок».

Через міні-лекцію та тему поняття зворотного зв'язку в навчальній діяльності та в професійній діяльності психолога тренер надасть структуровану інформацію, яка сформує уявлення про значення зворотного зв'язку в навчальній діяльності і в професійній діяльності психолога.

Міні-лекції – база для основи, міні-лекції стимулюють подальший пошук інформації, а групова робота у вигляді модерації та вправ із застосуванням інструментів щодо надання зворотного зв'язку сформує базові навички для відпрацювання на практиці.

Перегляд відеофрагментів та аналіз відео в груповому форматі допоможе через актуалізацію інформації розширити бачення по темі та самостійно студентам-психологам визначити роль зворотного зв'язку.

Для аналізу відеофрагменту по фільму «Зворотний зв'язок» (2023) мікрогрупам поставимо запитання, на які повинна відповісти учасники тренінгу:'

1. Чи є факт спілкування головного персонажу з батьком зворотнім зв'язком?
2. Які критерії свідчать про його наявність, які про відсутність.
3. Як можна побудувати конструктивний зворотній зв'язок та розвиваючий зворотній зв'язок на основі побудованого діалогу.
4. Які невербальні маркери ми можемо спостерігати у учасників діалогу, про що це може свідчити.

Після презентації результатів та обговорення, крім вправ групової роботи доцільно проводити розминки, які можуть допомагати зняти додаткове напруження в процесі тренінгу, що активізують увагу та переналаштовують на групову роботу.

Вправи, які можуть допомогти зняти таке напруження це - «Дихання за квадратом»; «Ритмічне дихання»; «Я в безпеці»; «Заземлення»; «Зняття напруги через рух»; «Аромати»; «Взаємна підтримка».

Наприклад, вправа «Дихання за квадратом» - це одна з методик швидкого заспокоєння. За цією методикою потрібно пальцем однієї руки водити по долоні іншої, утворюючи квадрат. На вертикальних гранях уявного квадрату треба робити вдих/видих, а на горизонтальних паузи.

Вдих – пауза – видих – пауза. Повторюваність 5 хвилин або поки не повернеться спокійний стан. За допомогою вправи учасники починають контролювати своє дихання. В тренінгу це може зняти хвилювання, в майбутній професійній діяльності - розширить методи при роботі з клієнтами. Вибір вправи зумовлений тим що надавати зворотний зв'язок не завжди легко як і отримувати, тому вправою тренуємо зняття додаткової напруги.

Після проведення тренінгу вважаємо за доцільне провести додаткове опитування та визначити критерії за якими можна оцінювати компетенції зворотного зв'язку, навички та уміння, що сформувалися після проведеного навчання.

Висновки до третього розділу

Мотивація професійного зростання може стати моделлю поведінки суб'єкта навчального процесу вплинути на формування нових навичок та здатностей. може визначатися ставленням суб'єкта до навчальної діяльності упродовж усього життя.

Виходячи з даних, що отримані в результаті проведеного дослідження та проведеного аналізу відповідей респондентів, ми вважаємо, що необхідна розробка комплексної програми щодо удосконалення навчально-професійної мотивації студентів-психологів саме в період воєнних дій.

Оскільки вона може впливати на формування професійної ідентичності, становлення професійного розвитку та створювати передумови для подальшої роботи методологів. Крім того, за допомогою комплексної програми на нашу думку, можна сприяти профілактиці професійного вигорання, зниження стресових факторів у період невизначеності, а також зберегти та розвивати здатність до навчання впродовж всього професійного життя.

Перший напрямок - це розробка тренінгових програм підвищення кваліфікації за відповідними напрямками, на основі яких можемо сформувати компетенції для оцінки професійного рівня та особистісних компетенцій, важливих для психолога (засвоєння стандартів і вимог до виконання діяльності).

Другий напрямок – це група навчальних модулів, яка стосується мотиваційних факторів, які впливають на навчально-професійну діяльність студентів-психологів, що навчаються в період війни.

Третій напрямок - це комплексна програма професійної підготовки та підвищення кваліфікації, яка має містити наступні заходи:

У дослідженні запропоновано до розгляду структуру розробки програми тренінгу на тему: «Зворотній зв'язок, у навчальній діяльності, як спосіб підвищення мотивації студентів-психологів під час війни» серед інших тем запропонованих напрямків зумовлений тим, що студенти-психологи мають розуміти значення зворотного зв'язку у навчальній діяльності, а згодом і у професійній діяльності.

Розуміння форм зворотного зв'язку допоможе, на нашу думку, сприянню розвитку покращення професійної компетентності студентів-психологів у період воєнних дій.

ВИСНОВКИ

1. На основі теоретичного аналізу наукової літератури розкрили зміст поняття навчально-професійна мотивація, види мотивів, типи мотивації навчання, мотиваційні фактори.

Період навчання у навчальному закладі - це підготовка до професійної діяльності, яка у найближчому майбутньому повинна стати для студента основним джерелом забезпечення існування та засобом особистісної самореалізації. Мотивація студентів до навчання є однією з основних складових навчально-виховного процесу.

2. Описали та структурували психологічні особливості розвитку навчально-професійної мотивації, проблеми формування професійної ідентичності особистості саме у студентів-психологів під час війни.

3. За допомогою емпіричного дослідження дослідили особливості навчально-професійної мотивації студентів-психологів різних курсів під час війни та розподіли смислові групи мотивів на основі контент-аналізу.

Виходячи з аналізу даних, що ми отримали від респондентів: студентів-психологів, можемо свідчити про наступне:

- ненормована криза, низький рівень саморегуляції, адаптації до стресів;
- відсутність культури звертання за допомогою, зумовили зниження смислової групи мотивів, що сприяють фактору самотуботи та ймовірно може знижувати зацікавленість до особистісного та професійного розвитку;
- сучасні психолого-педагогічні умови, які сприяють формуванню позитивної мотивації студентів-психологів до навчання у період воєнних дій формується з урахуванням мотивів до навчальної діяльності;
- звертання до проблематики дає можливість студентам-психологам разом з викладачами, науковими керівниками формувати та переглядати підходи, що є застарілими чи не актуальними.

Результати опитування свідчать про те, що мотивація навчання складається зі спонукань (потреби, сенс навчання, його мотиви, цілі, емоції, інтереси), що можуть змінюватися.

За результатами дослідження отримали співвідношення:

$BM > 3ПМ < 3НМ$. Це означає, що за результатами опитування у студентів-психологів в період воєнних дій переважають внутрішні, а також зовнішні позитивні мотиви на навчання.

На основі даних респондентів підтверджуємо необхідність розширення заходів щодо розробки форматів роботи з навчально-професійної мотивації, розробки дидактичних матеріалів необхідних для педагогіки вищої школи, які можуть бути використані при викладанні дисциплін у вищій школі: «Психологія мотивації», «Психологія кар'єри», «Вступ до спеціальності», «Педагогічна психологія».

4. В результаті проведеного емпіричного дослідження розробили рекомендації щодо підготовки програм розвитку та підвищення навчально-професійної мотивації студентів-психологів під час війни.

Програма підготовки може містити наступні напрямки:

Перший напрямок - це розробка тренінгових програм підвищення кваліфікації за відповідними напрямками, на основі яких можемо сформулювати компетенції для оцінки професійного рівня та особистісних компетенцій, важливих для психолога (засвоєння стандартів і вимог до виконання діяльності).

Пропоновані модулі у відповідності до смислової групи мотивів, виділених на основі проведеного нами дослідження можуть бути наступні:

1. «Особистість психолога та зацікавленість професійним вибором»
2. «Мотиви та потреби: реалізація впродовж навчального процесу»
3. «Формування компетенції соціальна відповідальність в професійній діяльності психолога»
4. «Професійний розвиток та підвищення кваліфікації як складова навчального процесу.
5. Формування та підтримка навички здатності до навчання»

6. «Як не переставати мріяти: вирощуємо власні мрії для формування цілей»
7. «Психологія як засіб самопізнання та розвитку майбутнього фахівця»
8. «Особистий розвиток та самопізнання в результаті професійного становлення»

Другий напрямок – це група навчальних модулів, яка стосується мотиваційних факторів, які впливають на навчально-професійну діяльність студентів-психологів, що навчаються в період війни. Для них, як показали результати нашого дослідження пріоритетними є набуття знань, що може свідчити про затребуваність якості освіти та збільшення вимог в процесі навчання, оволодіння професією - затребуваність до практичної реалізації набутих знань.

На нашу думку, варто звернути увагу на низький показник за шкалою «отримання диплому», тому не закінчити навчання, навчатися без особливих старань, тому, на нашу думку, мають бути розроблені відповідні заходи, що будуть допомагати підвищити даний показник.

Мотив «прагнення уникнути критики», потребує окремої уваги, він може свідчити про нерозуміння оцінки навчання, наявний страх оцінювання та відсутність зворотного зв'язку у навчально-професійній діяльності, тому вважаємо за необхідне впровадити розробити та тренінгові програми на тему «Зворотній зв'язок, у навчальній діяльності, як спосіб підвищення мотивації студентів-психологів під час війни».

Перспективи подальшого дослідження полягають у реалізації практичного застосування програми, розробки всіх модулів та апробації на практиці за допомогою експерименту: практичного проведення тренінгів і проведення повторного дослідження з метою оцінки результативності та підтвердження гіпотези на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Психологічний словник /Авт.-уклад. В.В.Синявський, О.П.Сергєєнкова / За ред. Н. А. Побірченко. Київ :Науковий світ, 2007.
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf
2. Професійна освіта. Словник /за ред. Н.Г.Нічкало. – Київ, «Вища школа», 2000.- 420 с.
3. Сучасні проблеми психологічної теорії та практики: збірник матеріалів І Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів, молодих вчених та практикуючих психологів (30-31 жовтня 2019 р., м. Ніжин)/ за ред. М. В. Папучі. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 119 с.
http://www.ndu.edu.ua/storage/2019/psych_conf_zbirnuk.pdf
4. Толков О.С. Соціально–психологічні особливості мотивації працівників вищих навчальних закладів в умовах змін. Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України
<https://core.ac.uk/download/390031821.pdf>
5. Бородулькіна Т. О. Проблема професійного становлення практичних психологів в сучасних психологічних дослідженнях / Т. О. Бородулькіна // Науковий часопис. Психологія. Збірник НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: 36. наук, праць. - К.: НПУ імені М .П.Драгоманова, 2006. - № 11 (35) - С. 252 - 266.
6. Бородулькіна Т.О. Діагностика емоційного компоненту образу професії (на прикладі студентів-психологів) / Т. О. Бородулькіна// Науковий часопис. Психологія. Збірник НПУ імені М .П .Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: Збірник наукових праць.- К.:НПУ імені М .П .Драгоманова, 2007. - № 17 (41). - Част.ІІ. - С. 168 - 177.
7. Бородулькіна Т.О. Образ професії як умова професійного становлення майбутніх психологів /Т. О. Бородулькіна/ Практична психологія в системі вищої

освіти: теорія, результати досліджень, технології: колект. монографія/ за ред. проф. Н.І.Пов'якель. - К.: НПУ імені М .П .Драгоманова, 2009. - С. 103-116. 14.

Бородулькіна Т. О. Діагностика емоційного компоненту образу професії

8. Бородулькіна Т.О. Комплексна програма формування образу професії у майбутніх психологів у вищому навчальному закладі /Т.О. Бородулькіна// Проблеми та перспективи сучасної психології: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи сучасної психології», м. Запоріжжя, 20 березня 2010 року. - Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2010. - С .26-28.

9. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх психологів: моногр. / авт. кол.; під наук. ред. Лозової О.М. – Вінниця: Віндрук, 2014. – 184 с.

10. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика : монографія / за ред. С.Д. Максименка, В.Л. Зливкова, С.Б. Кузікової. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. 430 с.

11. (<https://core.ac.uk/download/390031821T.pdf>).

12. Становлення ідентичності фахівця: [монографія] / Г.О. Балл, В.Л. Зливков, С.О. Копилов [та ін.]; за ред. В.Л. Зливкова. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 260 с.

13. Антоненко Т.Л. Становлення ціннісно-смислової сфери особистості майбутнього фахівця: монографія / Т.Л. Антоненко. К.: Вид-во «Педагогічна думка», 2018. 412 с. ISBN 978-966-644 -471-7

14. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Вип. 3 / [укладачі : Л. М. Яворовська, Р. Ф. Камишнікова, О. Є. Поліванова, С. Г. Яновська, С. М. Куделко]. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 88 с.

15. Інститут Модернізації Змісту Освіти: Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій.

16. Підтримка психологічного здоров'я особистості в умовах війни: матеріали VI Всеукраїнських психологічних читань «Удосконалення професійної

майстерності майбутніх психологів», 21 квітня 2023 р. ред. кол. : Андрусик О.О. та ін. Умань. 182 с.

17. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту: навчально-методичний посібник. / за ред. К. Б. Левченко, В. Г. Панок, І. М. Трубавіна. Київ : Агенство «Україна», 2015. 175 с.

18. Панок В. Г., Чапак Я. В., Андрєєва Я. Ф. Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультування. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 384 с.

19. Гридковець Л.М. Світ життєвих криз людини як дитини своєї сім'ї, свого роду та народу: монографія. Л., 2016. 517 с.

20. Сорокіна О. А. Зміст уявлень студентів психологів про специфіку майбутньої професійної діяльності. Педагогічний процес: теорія і практика. 2016. С. 62–65.

21. Рубінштейн С. Л. Основи загальної психології. С., 2004. 720 с.

22. Ралітна Ю.О., Сингаївська І.В. Негативні психічні стани особистості в кризових життєвих ситуаціях. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно- правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей III Міжнародної конференції (Київ, 02 грудня 2021 р.). К.: Університет «КРОК», 2021.

23. Сингаївська І.В. Адаптація вимушених переселенців за кордоном під час війни. Вектори соціальної, організаційної та економічної психології: тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 17 лютого 2023 р.). К.: Державний торговельно-економічний університет; Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023.

24. Титаренко Т. М. Випробовування кризою. Одисея подолання. К. : Либідь, 2010. 304 с.

25. Наказ N 716 Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/en/z0990-16>

26. Бородин Є.І. Загальнодержавна молодіжна програма в Україні в контексті удосконалення механізму державної молодіжної політики. URL: <http://surl.li/ezxscj> (дата звернення: 02.02.2022).

27. Гриньова Н.В. Психологічні механізми становлення професійної свідомості майбутніх психологів у закладі вищої освіти. Вісник Національного університету оборони України. №4(62), 2021. С. 34–40.

28. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх психологів : моногр. / авт. кол.; під наук. ред. Лозової О.М. – Вінниця: Віндрук, 2014. – 184 с.

29. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психологічні ресурси особистості: соціально-психологічний зміст». Збірник наукових праць. Ізмаїл. 2019. 96 с.

30. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 504 с. ISBN 978-617-554-001-5

31. Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства: монографія / Н.В. Пророк, Л.О. Кондратенко, Л.М. Манилова та ін.; за ред. Н.В. Пророк. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2020. 131 с. ISBN 978-966-194-323-9

32. Діденко Ю. Професійна мотивація як внутрішній чинник розвитку професіоналізму майбутнього психолога. Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (19 травня 2023 р., м. Київ). Київ: ДЗВО «УМО», 2023.

33. Занюк С.С. Психологія мотивації. Київ: Ельга-Н; Ніка-Центр, 2002. 502 с.

34. Макарова Л., Синельников В. Загальна психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навч. за спец. «Психологія». Київ: Центр навчальної літератури, 2005

https://stud.com.ua/5155/psihologiya/potrebi_motivi_teorii_motivatsiyi_motivatsiyuna_struktura_osobistosti

35. Освіта і наука - 2023: збірник наукових праць учасників звітної наукової конференції студентів та аспірантів Факультету психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (3-7 квітня 2023 року, м. Київ) [Електронне видання] / Ред. колегія: Л.М. Вольнова. – Київ, 2023. – 338 с.

36. Вектори соціальної, організаційної та економічної психології [Електронне видання]: тези доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лют. 2023 р.) / відп. ред. С. М. Миронець. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. – 404 с. Укр. та іноземними мовами. ISBN 978-966-918-074-2 DOI: 10.31617/k.knute.2023-02-17

37. Мотивація до навчання студентів в умовах воєнного стану УДК 316:37.015.3:005.32 DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.47.5> Піменова О.О. к.соціол.н., доцент кафедри соціогуманітарних технологій Луцький національний технічний університет Гапончук О.М. к.пед.н., старший викладач кафедри соціогуманітарних технологій Луцький національний технічний університет <http://habitus.od.ua/journals/2023/47-2023/5.pdf>

38. http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/49/part_1/36.pdf

УДК 378.147.001.76 DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.1.36> Квятковська А.О., Андросович К.А., Ковальова О.В., Прокоф'єва О.О., канд. психол. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/255377>

39. Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року, № 1094, 16.12.2015

40. Професійна підготовка майбутніх психологів: проблема та її складові Ю Вінтюк- Педагогіка і психологія професійної освіти, 2016 - irbis-nbuv.gov.ua

41. Професія психолога знаходиться на етапі інтенсивного розвитку (І. С. Булах, Н. І. Пов'якель, Н. Ф. Шевченко), що впливає на формування образу професії психолога в майбутніх фахівців.

42. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх психологів: моногр. / авт. кол.; під наук. ред. Лозової О.М. – Вінниця: Віндрук, 2014. – 184 с.

43. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навч. посіб. / З.І. Слєпкань. – К. : Вища школа, 2005. – 239 с.
44. Мотивація навчальної діяльності студентів: монографія / О. Васюк та ін. Київ : Компринт, 2018. 188 с.
45. УДК 159.923 Сердюк Л.З Фактори внутрішньої мотивації та самодетермінації учіння студентської молоді .
46. Дербеньова А.Г. Усе про мотивацію / уклад. А.Г. Дербеньова. - Х.: Вид. група "Основа", 2012. - 207 с.
47. Формування позитивної мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищого навчального закладу Левандовська І.З., Дудар О.В//«Молодий вчений» • № 5 (32) • травень, 2016., с 363-367
48. Кузьмінський, А.І. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник / А.І. Кузьмінський - К.: Знання, 2005. - 486 с.
49. Карпенко Є. Основи психотренінгу : навч. посібник. – Дрогобич: 2015. – с.
50. Бойченко В. Шляхи підвищення ефективності навчальної діяльності студентів педагогічного університету / В. Бойченко // Вісник львівського університету. - 2009. - №25. - С.293 – 299.

Текст опитувальника

Т.І. Ільїної «Мотивація навчання у вищому навчальному закладі»,

1. Краща атмосфера на занятті - атмосфера вільних висловлювань.
2. Зазвичай я працюю з великою напругою.
3. У мене рідко бувають головні болі після пережитих хвилювань і неприємностей.
4. Я самостійно вивчаю ряд предметів, на мою думку, необхідних для моєї майбутньої професії.
5. Яке з притаманних вам якостей ви вище всього цінуєте? Напишіть відповідь поруч
6. Я вважаю, що життя потрібно присвятити обраній професії.
7. Я відчуваю задоволення від розгляду на занятті важких проблем
8. Я не бачу сенсу в більшості робіт, які ми робимо у вузі.
9. Велике задоволення мені дає розповідь знайомим про мою майбутню професію.
10. Я вельми середній студент, ніколи не буду цілком хорошим, а тому немає сенсу докладати зусилля , щоб стати краще.
11. Я вважаю, що в наш час не обов'язково мати вищу освіту.
12. Я твердо впевнений у правильності вибору професії.
13. Від яких з притаманних вам якостей ви хотіли б позбутися? Напишіть відповідь поруч.
14. При слушній нагоді я використовую на іспитах підсобні матеріали (конспекти, шпаргалки, записи , формули).
15. Саме чудове час життя - студентські роки.
16. У мене надзвичайно неспокійний і переривчастий сон.
17. Я вважаю, що для повного оволодіння професією всі навчальні дисципліни потрібно вивчати однаково глибоко.
18. При можливості я вчинив би в інший вуз.
19. Я звичайно спочатку беруся за більш легкі завдання, а більш важкі залишаю на кінець.

20. Для мене було важко при виборі професії зупинитися на одній з них.
21. Я можу спокійно спати після будь-яких неприємностей.
22. Я твердо впевнений, що моя професія дасть мені моральне задоволення і матеріальний достаток в житті.
23. Мені здається, що мої друзі здатні вчитися краще, ніж я.
24. Для мене дуже важливо мати диплом про вищу освіту.
25. З деяких практичних міркувань для мене це найзручніший вуз.
26. У мене достатньо сили волі, щоб вчитися без нагадування адміністрації.
27. Життя для мене майже завжди пов'язана з надзвичайним напруженням.
28. Іспити потрібно здавати, витрачаючи мінімум зусиль.
29. Є багато вузів, в яких я міг би вчитися з не меншим інтересом.
30. Яке з притаманних вам якостей найбільше заважає вчитися? Напишіть відповідь поруч.
31. Я дуже захоплюється людиною, але всі мої захоплення так чи інакше пов'язані з майбутньою роботою.
32. Занепокоєння про іспит або роботу, яка не виконано в строк, часто заважає мені спати.
33. Висока зарплата після закінчення вузу для мене не головне.
34. Мені потрібно бути в хорошому настрої, щоб підтримати спільне рішення групи.
35. Я змушений був вступити до вузу, щоб зайняти бажане положення в суспільстві, уникнути служби в армії
36. Я вчу матеріал, щоб стати професіоналом, а не для іспиту.
37. Мої батьки хороші професіонали, і я хочу бути на них схожим.
38. Для просування по службі мені необхідно мати вищу освіту
39. Яке з ваших якостей допомагає вам вчитися? Напишіть відповідь поруч.
40. Мені дуже важко змусити себе вивчати як слід дисципліни, прямо не відносяться до моєї майбутньої спеціальності.
41. Мене вельми непокоять можливі невдачі.
42. Краще все я займаюся, коли мене періодично стимулюють, підстобують.

- 43. Мій вибір даного вузу остаточний.
- 44. Мої друзі мають вищу освіту, і я не хочу відстати від них.
- 45. Щоб переконати в чому-небудь групу, мені доводиться самому працювати дуже інтенсивно.
- 46. У мене зазвичай рівне і гарний настрій.
- 47. Мене приваблюють зручність, чистота, легкість майбутньої професії.
- 48. До вступу до вузу я давно цікавився цією професією, багато читав про неї.
- 49. Професія, яку я отримую, найважливіша і перспективна.
- 50. Мої знання про цю професію були достатні для впевненого вибору даного вузу.

Питання до методики

«Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.А. Реана, В.А.

Якуніна

1. Тому що мені подобається обрана професія
2. Щоб забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності.
3. Хочу стати фахівцем.
4. Щоб дати відповіді на актуальні питання, що стосуються сфери майбутньої професійної діяльності.
5. Хочу повною мірою використовувати наявні у мене задатки, здібності та схильності до обраної професії.
6. Щоб не відставати від друзів.
7. Щоб працювати з людьми, треба мати глибокі та всебічні знання.
8. Тому що хочу бути серед кращих студентів.
9. Тому що хочу, щоб наша навчальна група стала найкращою в інституті.
10. Щоб заводити знайомства та спілкуватися з цікавими людьми.
11. Тому що отримані знання дозволять мені досягти всього необхідного.
12. Необхідно закінчити інститут, щоб у знайомих не змінилася думка про мене, як про здібну, перспективну людину.
13. Щоб уникнути засудження та покарання за погане навчання.
14. Хочу бути шановною людиною навчального колективу.
15. Не хочу відставати від однокурсників, не хочу опинитися серед відстаючих.
16. Тому що від успіхів у навчанні залежить рівень моєї матеріальної забезпеченості у майбутньому.
17. Успішно вчитися, скласти іспити на «4» та «5».
18. Просто подобається вчитися.
19. Потрапивши до інституту, змушений вчитися, щоб закінчити його.
20. Бути постійно готовим до чергових занять.
21. Успішно продовжити навчання на наступних курсах, щоб дати відповіді на конкретні навчальні питання.

22. Щоб придбати глибокі та міцні знання.
23. Тому що в майбутньому думаю зайнятися науковою діяльністю за фахом.
24. Будь-які знання знадобляться у майбутній професії.
25. Тому що хочу принести більше користі суспільству.
26. Стати висококваліфікованим фахівцем.
27. Щоб дізнаватися про нове, займатися творчою діяльністю.
28. Щоб дати відповіді на проблеми розвитку суспільства, життєдіяльності людей.
29. Бути на хорошому рахунку у викладачів.
30. Домогтися схвалення батьків та оточуючих.
31. Навчаюся заради виконання обов'язку перед батьками, школою.
32. Тому що знання надають мені впевненості у собі.
33. Тому що від успіхів у навчанні залежить моє майбутнє службове становище.
34. Хочу отримати диплом з хорошими оцінками, щоб мати перевагу перед іншими.

Мотивація професійної діяльності
(методика К Замір в модифікації А. Реана)

№ з\п		У дуже незначній мірі	У достатньо незначній мірі	У невеликій, але значній мірі	У достатньо великій мірі	У дуже значній мірі
1	Грошове забезпечення					
2	Прагнення до просування по роботі					
3	Прагнення уникнення критики зі сторони керівника чи колег					
4	Прагнення уникати можливих покарань чи неприємностей					
5	Потреба у досягненні соціального престижу та поваги оточуючих					
6	Задоволення від самого процесу та результату роботи					
7	Можливість найбільш повної самореалізації саме в цій діяльності					